

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2010

Oldřich Hanton

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalářská práce

Oldřich Hanton

**Skautské hnutí v období Pražského jara a počátku
normalizace**

**Scouting Movement in the Period of Prague Spring
and Beginning of Normalization**

Praha 2010 vedoucí práce: Prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc.

Poděkování

Děkuji Prof. Eduardovi Kubů, za odborné vedení mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

V Praze dne 28.7.2010

.....

vlastnoruční podpis

Anotace

Práce se zabývá rolí obnoveného skautského hnutí ve formování občanských struktur v období Pražského jara a následně osudem skautského hnutí v období počínající „normalizace“. Soustředí se na širší sociální souvislosti a provádí analýzu sociální klientely hnutí.

Abstract

This theses focuses on the position of renewed scout movement in the formation of civil structures in the period of Prague Spring. It also describes the story of scout movement in the period of beginning „normalization“. It concentrates on broader social contexts and analyzes social clientele of the movement.

Klíčová slova

Junák, skauting, Pražské jaro, normalizace, občanská společnost, Pionýr, ČSM

Key words

Junák, Scouting, Prague Spring, Normalization, Civil society, Pionýr, Czechoslovak Youth Union

Obsah

Úvod	6
1. Skauting do období Pražského jara	9
1.1 České mládežnické organizace v období 1. republiky	9
1.2 Stručná historie světového skautského hnutí do roku 1948	12
1.3 Stručná historie českého skautského hnutí do roku 1948	15
2. Skauting v období Pražského jara	22
2.1 Občanská společnost v roce 1968	22
2.2 Krize ČSM a Pionýra	24
2.3 Obnovení Junáka	27
2.4 Sociální struktura skautské klientely	30
2.5 Vnímání Junáka veřejností	34
3. Vývoj československého Junáka v době nastupující normalizace	38
3.1 Třetí skautský sněm	38
3.2 Reorganizace ČSM a Pionýra	41
3.3 Vývoj Junáka od třetího sněmu do roku 1970	44
3.4 Zánik samostatného Junáka	46
Závěr	53
Seznam literatury	55

Úvod

Československá společnost jako celek prošla mezi lety 1968-1970 značnou proměnou. Nejprve vlnou uvolnění, kdy se otvíraly možnosti společenské angažovanosti v nejrůznějších směrech, kterou však po srpnu 1968 postupně střídalo období takzvané normalizace. V tomto základním rámci vznikaly a zase zanikaly nejrůznější zájmové i jiné organizace. Tato bakalářská práce je věnována problematice skautské organizace, resp. Junáka v Pražského jara a počínající normalizace. Soustředí se na několik základních okruhů otázek.

První z nich se bude týkat okolností obnovení Junáka v roce 1968. Skautská organizace má v českých zemích poměrně dlouhou historii a její oblíbenost navazuje i na tradičně silné postavení nejrůznějších tělocvičných a zájmových spolků, které působí už od druhé poloviny 19. století. Největší rozkvět těchto spolků a jejich nejpestřejší nabídka byla v období první republiky. Po druhé světové válce došlo k jejich redukci a na přelomu 40. a 50. let zanikla velká většina z nich úplně. V roce 1968 se část těchto organizací opět obnovila. Ve své bakalářské práci se pokusím objasnit, co vedlo k obnovování Junáka v této době. Bude mě zajímat, jaký okruh lidí stál za tímto obnovením a jaké okolnosti pro něj byly klíčové.

Další okruh otázek se věnuje sociální struktuře skautské organizace. Práce se snaží odpovědět na otázku, z jakých společenských skupin pocházeli řadoví členové a kdo se ocitl ve vedení Junáka. Tedy jaké bylo sociální zakotvení této organizace během tohoto krátkého období. Důležité je především zjištění, jaký byl podíl členů strany mezi skauty a zda se nějak projevil fakt, že Junák byl po roce 1948 označen za buržoazní organizaci a konalo se několik procesů se skautskými činovníky. Pokusím se také nastínit pohled široké veřejnosti na tuto organizaci a zjistit jakou roli hrál Junák v občanské společnosti období Pražského jara.

Třetím okruhem otázek bude problematika opětovného zániku Junáka v roce 1970. Budu se snažit objasnit, nakolik byl tento zánik řízen přímo státními orgány a jak se k němu stavělo vedení skautské organizace. Také se dotknu problematiky vnímání této skutečnosti řadovými členy organizace a veřejností.

Obecným cílem mé práce bude postihnout, nakolik je případ vývoje Junáka v tomto období unikátní a nakolik jeho vývoj vychází ze společenské situace a je ovlivněn státní politikou.

Pramenů a literatury k této problematice není mnoho. Dějiny skautské organizace tohoto období byly sepsány členy této organizace a jsou primárně určeny opět pro potřeby členů. Základní publikaci, která se věnuje přímo tomuto období napsal Karel Lešanovský.¹ Využil svého přístupu k pramenům Ústředního skautského archivu (dále jen ÚSA) a pokusil se zpracovat období vzniku a opětovného zániku Junáka. Jeho přístup se soustředí zejména na chronologické a věcné vyličení událostí, pokud hodnotí motivy jednání jednotlivých aktérů, zejména v období likvidace organizace, je jeho pohled poměrně výrazně ovlivněn optikou skauta. Také samotná struktura knihy v podstatě pouze kopíruje starší shrnutí skautských dějin.² Podařilo se mu však shromáždit poměrně ucelený materiál, na který bylo možné navázat.

K dějinám dalších dětských a mládežnických organizací, hlavně Pionýrské organizace a Československého svazu mládeže, později Svazu socialistické mládeže, neexistuje žádná novější studie. Jsme tak odkázáni na dobovou literaturu (nejdůležitější z ní je ČMOLÍK Otto a kol.: *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*. Praha 1979.), která tuto problematiku zpracovává z pohledu vládnoucího režimu, přesto však v ní můžeme najít podstatné informace, zejména statistického a organizačního charakteru.

Také archivní materiál k tomuto období, který jsem měl k dispozici, nebyl příliš ucelený a často jsem musel pracovat pouze s fragmenty. Nejcennějším souborem archiválií je fond Kay Ústředního skautského archivu (dále jen ÚSA-Kay). Dochovaly se v něm zápisy z většiny zasedání vrcholných orgánů Junáka, kopie úředních dokumentů (například korespondence s jednotlivými ministerstvy při schvalování stanov a jiné), ale také výstřižky článků, týkajících se skautské organizace. Mimořádně cenný je soubor medailonků kandidátů na různé funkce na třetím skautském sněmu. Vzhledem k tomu, že v celém tomto období

¹ LEŠANOVSKÝ Karel: *Stručné dějiny českého skautingu v období 1968-70*. Praha. 2003.

² Zejména ČMOLÍK Otto a kol.: *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*. Praha 1979 a BŘEČKA Bruno: *Kronika čs.skautského hnutí do roku 1990*. Brno, 1999.

aktivity Junáka se ve vedení angažovali většinou stejní lidé, kteří byli navíc členy už v předchozí době, máme tak k dispozici informace o vzdělání, povolání a často i stranické příslušnosti velké části vyšších činovníků.

Další archivní fondy skýtá Archiv Ministerstva vnitra. Jedná se hlavně o záznamy o jednotlivých skautech, perzekvovaných v padesátých letech, ale také vyjádření ministerstva k předkládaným stanovám obnoveného Junáka.

Kromě archivních pramenů jsem při své práci využil vzpomínek pamětníků. Přestože jsou jejich vzpomínky limitovány časovým odstupem od vzpomínaných událostí, lze si z nich udělat obrázek o jejich vnímání zkoumaných událostí. Cenné jsou některé praktické postřehy aktérů této doby.

1. Skauting do období Pražského jara

1.1. České mládežnické organizace v období 1. republiky

V době před 1. světovou válkou byly téměř jedinými institucemi mimoškolní výchovy u nás tělovýchovné organizace. Nejvýznamnější z nich byl Sokol, dále katolický Orel a DTJ (Dělnické tělovýchovné jednotky Československé). Tyto spolky pěstovaly kromě tělesných cvičení i různé další kulturní a turistické zájmy. Svou úlohu sehrály i sportovní kroužky mládeže na středních školách.

Orel má sice své počátky již v roce 1896, ale řádná organizace byla ustanovena až v roce 1909. Nejvyššího počtu členů dosáhl v roce 1929, kdy se k němu hlásilo celkem 103 301 osob.³ Přestože se jednalo o organizaci kulturně-sportovní, byl kladen důraz i na osvětovou činnost, která se řídila zásadami katolického náboženství.⁴ Proto se v Orlu sdružovala v naprosté většině mládež katolická a Orel měl nejsilnější členskou základnu právě v tradičně katolických regionech na jižní Moravě. Po roce 1948 samozřejmě nemohla organizace stojící na křesťanských zásadách dlouho vydržet. Ačkoli výnos o zrušení Orla je datován až k 15. březnu 1950, jeho rozklad začal již v roce 1948, kdy ukončil svoji činnost akční výbor a začalo zabavování majetku Orla.

Dělnické tělovýchovné jednotky Československé byly další z významných tělovýchovných organizací. Založeny byly roku 1897, ale ucelený vývoj nastal až od roku 1903. Výchova mládeže se zde děla v duchu sociálně demokratickém a jejím úkolem bylo pracovat na tělesném, duševním i mravním povznesení dělnické třídy.⁵ Tomuto zaměření odpovídalo i sociální složení členstva, největší zastoupení tu mělo průmyslové dělnictvo, dále obchodní zaměstnanci, úředníci a zemědělství dělníci.⁶ Postupně narůstal počet členů, až v roce

³ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky I.* (1918-1929); Libri, 2003, s. 538.

⁴ *Masarykův slovník naučný*, Praha 1925, heslo Orel.

⁵ *Masarykův slovník naučný*, Praha 1925, heslo DTJ.

⁶ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky I.* (1918-1929); Libri, 2003, s. 536.

1925 čítaly kolem 100 000 příslušníků. Vedle toho měly DTJ své vlastní hnutí skautů, které ale sdružovalo pouze asi 4700 členů. V roce 1921 se konala 1. dělnická olympiáda, protože se však konala v době vrcholícího rozkolu v sociální demokracii, uspořádala vznikající komunistická strana konkurenční 1. spartakiádu, čímž dělnická olympiáda poněkud ztratila na reprezentativnosti. Naproti tomu 2. dělnická olympiáda v roce 1927 se mohla chlubit i účastí německých dělnických tělocvičných jednot z ČSR. Stejně jako ostatní mládežnické organizace byly DTJ za okupace zrušeny a znovu obnoveny až v roce 1945. Po roce 1948 však byly zařazeny do jednotné tělovýchovy.

Největší tělovýchovnou organizací za 1. republiky byla nepochybně organizace Sokol. Byla založena již v roce 1861 Dr. Miroslavem Tyršem. I přes krizi mezi léty 1875-79 se v roce 1880 konal 1. sokolský slet. V roce 1910 se konal V. valný sjezd Čes. obce sokolské, který prohlásil neslučitelnost členství v Sokolu a Orlu či DTJ. V roce 1913 měl Sokol 120 000 členů, v roce 1919 již 350 000, vrcholu v počtu členů zřejmě Sokol dosáhl v roce 1929, kdy se k němu hlásilo 629 126 členů⁷. Výchova mládeže v Sokolu byla vedena v duchu, že rovnost, volnost, bratrství, kázeň a mravnost jsou první a základní složkou sokolské myšlenky. Za druhou složku byla označována láska k vlasti, k čs. národu a státu. Sokol byl tedy apolitický, ve smyslu, že se přímo nehlásil k žádné z politických stran. Přesto však byl silně antiklerikální a boj s klerikalismem se dá považovat za další z jeho zásad.⁸ Kromě tělovýchovných cvičení se snažil provozovat i výchovnou činnost, jednotlivé spolky často vedly vlastní malé knihovničky, pěstovaly zpěv, vedly hudební či dramatické kroužky a podobně. Vrcholnou akcí Sokolstva byly všesokolské slety, přičemž X. všesokolský slet z roku 1938 se stal celonárodní manifestací. Po okupaci vydržel Sokol až do roku 1941, kdy byl krutě rozeznán. Po osvobození zaznamenal Sokol nový velký rozmach, který vyvrcholil mnohasettisícovou účastí na, na dlouhou dobu posledním, sokolském sletu v roce 1948. V roce 1948 byl Sokol začleněn do jednotné tělovýchovy, avšak díky jeho masovosti a velkým sympatiím, které vzbuzoval u značné části národa, dokázal dlouho přežívat i

⁷ KÁRNÍK, Z.: c.d., s. 534.

⁸ *Masarykův slovník naučný*, Praha 1925, heslo Sokolstvo.

v totalitní společnosti. Také způsob sokolské práce s mládeží se udržel v mnoha tělovýchovných oddílech.

Z masových mládežnických organizací, které existovaly v prvorepublikovém Československu a nebyly primárně tělovýchovné stojí za zmínku (kromě různých druhů skautingu) organizace Mladí průkopníci. Organizace byla založena roku 1922 z rozhodnutí výkonného výboru KSČ a byla přímo podřízena KSČ. Věková hranice byla 10-14 let a organizace měla tyto členy vychovávat k tvůrčí iniciativě a třídnímu boji. Od 30. let se nazývají Rudí průkopníci a Rudí pionýři. Jsou považováni za přímé předchůdce pozdějšího Pionýra.⁹

Jen pro úplnost je nutné doplnit, že podobně širokou škálou tělovýchovných a mládežnických organizací disponovali v ČSR i Němci. Největší z nich byl poměrně nacionálně vypjatý Deutscher Turnverband, založený v roce 1919¹⁰. Německé sociální demokracii byl blízký Arbiter Turn- und Sportverband in der Tschechoslowakischen Republik. Nacistická strana si v roce 1929 založila vlastní paramilitární organizaci Volkssport.

Předchozí stručný popis nejdůležitějších prvorepublikových mládežnických organizací ukazuje nejen jejich velký počet (menších organizací, nebo různých odštěpených spolků byly skutečně desítky), ale i značné ideologické rozdíly mezi nimi. Ve většině organizací bylo ideologické působení na mládež podstatnou součástí jejich činnosti. Přesto si však všude uvědomovali, že si pouhou ideologickou výchovou mnoho členů nezískají. Proto byl, na rozdíl od pozdějšího Pionýra a ČSM, kladen hlavní důraz na především sportovní, ale i kulturní a turistickou činnost. Také řízení organizací fungovalo na samosprávném principu, pouze s jedinou výjimkou Mladých úderníků, kteří byli řízeni přímo Komunistickou stranou.

Ačkoli existovalo v předválečném Československu hned několik skutečně masových organizací, byla jimi organizována pouze zhruba čtvrtina celé Československé mládeže. Tento fakt byl v roce 1968 použit náčelníkem Junáka dr. Rudolfem Plajnerem jako hlavní argument

⁹ *Masarykův slovník naučný*, Praha 1925, heslo Mladí úderníci.

¹⁰ V době svého vrcholného rozmachu měl skoro 120 000 členů.

proti námitce, že si budou skauti a pionýři vzájemně přetahovat děti.¹¹ Žádná mládežnická organizace tedy nechtěla absorbovat naprostou většinu tehdejší mládeže, ale jednalo se o spolky na základech dobrovolnosti a práce s mládeží, která o tento druh zájmové činnosti stojí.

1.2. Stručná historie světového skautského hnutí

Již od renesance se objevují myšlenky na všestrannější výchovu mládeže, která by neobsahovala pouze knižní studium, ale i poznávání přírody, tělesnou výchovu či výchovu prací. Jedním z prvních myslitelů, který vyjádřil tyto názory byl francouzský lékař a spisovatel Francois Rabelais (1494 nebo 1483 – 1553). Dalším velkým myslitelem, který rozvíjel otázky všestranné výchovy mládeže byl Jan Amos Komenský.¹² Později se tyto myšlenky objevují i v díle velkého francouzského filosofa Jeana Jacquese Rousseaua, především v díle *Emil aneb O výchově* (1762).

Další pokrok pak nastal v 19. století, kdy ve světě začínají vznikat mládežnické organizace, které propagovaly mimoškolní zájmovou činnost spojenou s častými pobyty v přírodě. V anglosaských zemích se jednalo především o organizace YMCA (Young Men's Christian Association - sdružení křesťanských mladých mužů) a YWCA (Young Women's Christian Association - sdružení křesťanských mladých dívek), založené roku 1844, resp. 1855. V Německu to byla například organizace „Wandervögel“ (Stěhovaví ptáci), založená spíše jako rekreační hnutí. V Kanadě a USA realizoval myšlenku výchovy životem v přírodě Ernest Thompson Seton,¹³ který se inspiroval životem a filosofií amerických indiánů. Roku 1902 založil první „kmen“ Woodcraft Indians, ve kterém se jeho svěřenci pokoušeli žít životem indiánského kmene. Myšlenky woodcraftu (českým ekvivalentem Lesní moudrost)

¹¹ PECKA, Jindřich - BELDA, Josef – HOPPE, Jiří: *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70*; Praha-Brno 1995, s. 384- 99- Tisková zpráva o obnovení organizace Junák.

¹² Například v dílech: Didaktika magna (Velká didaktika), Informatorium školy mateřské (zabývá se předškolní pedagogikou), Škola na jevišti, Schola pansophica a další.

¹³ Ernest Thompson Seton (1860-1946), spisovatel, ilustrátor přírodovědných publikací a zakladatel woodcrafterského hnutí.

vyložil v řadě knih, např. *Dva divoši*, nebo *Kniha lesní moudrosti*. Při výchově chlapců kladl velký důraz na pobyt v přírodě a „lesní moudrost“.

Za zakladatele skautingu se obecně považuje britský generál Robert Baden-Powell.¹⁴ Při své službě v koloniích získal bohaté zkušenosti a praktické znalosti života v přírodě, které pro vojenské průzkumníky shrnul v příručce *Aids to Scouting*. Pro její velký úspěch ji později přizpůsobil a dále rozvinul pro potřebu výchovy mladých chlapců. V roce 1907 uspořádal první pokusný skautský tábor a k tomuto datu se i vztahují světová výročí skautingu. Také formuloval principy skautské mravní výchovy založené na cti, službě Bohu a králi (která se vykládá jako služba své vlasti a společnosti) a i povinností vůči vlastní osobě. Přestože původně nezamýšlel vytvořit samostatnou organizaci, ale spíš zavést nový druh výchovy do stávajících institucí, velký zájem o jeho myšlenku si samostatnou organizaci vynutil. Baden-Powellova sestra Agnes Baden-Powellová založila roku 1910 dívčí větev skautek, která také rychle rostla.

Skauting rychle pronikal do světa. V rámci britského impéria hnutí pronikalo do kolonií a dominií. Mimo britské společenství byla skautská organizace založena nejdříve, roku 1909, v Chile o rok později v USA a další země rychle následovaly. Od roku 1910 jsou skautské organizace téměř ve všech evropských zemích. Baden-Powell považoval woodcrafterské hnutí za velmi blízké skautingu a proto využil některé myšlenky Ernsta Setona ve své knize *Skauting for boys*. Seton však byl výsledkem rozčarován, považoval své myšlenky za „vykradené“ a „zneužité“ a mezi oběma hnutími vznikl rozkol, který se nikdy nepodařilo zcela překlenout. Setonovi zejména vadil příliš vojenský přístup skautingu, oproti woodcrafterskému důrazu na přírodu. V roce 1915 se tedy Seton se skautským hnutím definitivně rozešel¹⁵ a woodcraftery reorganizoval ve Woodcraft League of America.

Během 1. světové války sloužilo mnoho skautů své vlasti. Ti starší byli často odvedeni na frontu, kde jich desetitisíce padly, mladší se často angažovali například při sběru papíru či kovu, nebo jako hlídači majáků. Za první světové války také začíná práce se skautským

¹⁴ Celým jménem Robert Stephenson Smyth Baden-Powell (1857-1941), britský generál, působil např. v Indii nebo během Búrské války v Africe, zakladatel skautingu. Roku 1922 povýšen za své zásluhy do šlechtického stavu.

¹⁵ Zásahu na tom měly stupňující se ideové i osobní spory ve skautském hnutí.

dorostem (vlčaty), později se staršími skauty (rovery). V roce 1918 vyšla v Anglii i první příručka dívčího skautingu.

Po válce se skauting šířil do dalších a dalších zemí. V roce 1920 se uskutečnilo první skautské jamboree¹⁶ v Londýně, na kterém už byli zástupci 34 zemí. Bylo také ustaveno Mezinárodní skautské bratrstvo. O dva roky později nebyla skautská organizace v rámci Evropy pouze v Sovětském Rusku a Albánii. Po roce 1926 však byla v některých zemích skautská organizace likvidována. V Itálii byla v letech 1927 – 28 převedena do jednotné organizace Balilla, následoval konec skautského hnutí ve Španělsku, v Německu¹⁷ a po anšlusu Rakouska i v něm. Dramatická byla likvidace skautingu v pobaltských republikách po jejich okupaci sověty.

Za druhé světové války bylo opět mnoho skautů odvedeno do armád bojujících proti nacistickému Německu. Mnozí jiní skauti byli popraveni, umučeni, či zavřeni v koncentračních táborech. Skauti se také na konci války angažovali v mnoha povstáních.

Po válce se skautské organizace začaly znovu rozvíjet, skauting byl obnoven například v Německu a Japonsku. V mnoha zemích však nebyl obnoven buď vůbec (to je případ pobaltských republik), nebo pouze na krátkou dobu, protože mnohé skautské organizace v důsledku nastolení komunistických režimů opět zanikly (1946 Polsko, 1948 Maďarsko, 1950 Československo, 1961 Čína). Ve druhé polovině šedesátých let prošlo mezinárodní skautské hnutí krizí, během níž se kromě organizačních problémů řešila i řada koncepčních otázek, jako například vztah k církvím a k politice. Institucionální reorganizaci schválila mezinárodní konference v Seattlu roku 1967 a v následujících letech se skauting více „profesionalizoval“. V sedmdesátých letech se potom skauting musel nově přizpůsobovat potřebám skautů v zemích „třetího světa“, jejichž počet v tomto období rapidně narůstal.

¹⁶ Velké skautské setkání pořádané na národní nebo mezinárodní úrovni. Od prvního jamboree v roce 1920 proběhlo dalších dvacet a konají se každých 4-5 let. Název vymyslel Robert Baden-Powell a pochází pravděpodobně z Hindštiny, Svahilštiny, nebo z některého z indiánských jazyků

¹⁷ Tady však do té doby nebyla skautská organizace jednotná a nebyla členem světové skautské organizace.

1.3. Český skauting do roku 1948

Zakladatelem československého skautingu byl středoškolský učitel tělocviku Antonín Benjamin Svojsík (1876-1938). Už v mladém věku byl náčelníkem sokolské župy, se skautingem přišel do kontaktu už v roce 1910 a o rok později uskutečnil cestu do Anglie. Na počátku roku 1912 vydal první českou skautskou publikaci *Český skaut*, v níž vypráví o svém setkání se skautingem při cestě do Anglie, popisuje skautskou činnost a „filosofii“.¹⁸ Později vydal základní příručku pro chlapce s názvem *Základy junáctví*, kterou inspirovala Baden-Powellova *Scouting for Boys*. Oproti jeho pojetí tu více vystupuje vztah k přírodě a připomínán je tu vliv Setonův. Svojsík také považoval za vhodné vysloveně nezdůrazňovat náboženské stránky a vynechat zásady věrnosti panovníkovi. Místo širší vlasti (rakouské monarchie) prosazoval lásku užší vlasti (České země) a národu. Tradičním vzorem se českým skautům stali chodští strážci hranic Psohlavci. Roku 1912 se konal první skautský tábor, který úspěšně prokázal možnost skautské praxe.¹⁹

Přestože měl Svojsík původně v plánu začlenit skauting do sokolské organizace, v níž byl činný, v důsledku nedůvěry ze strany Sokola se realizovalo jiné řešení. V roce 1914 byl založen samostatný spolek *Junák-Český skaut* v Praze, jehož prvním starostou byl zvolen Dr. Čeněk Klika. Přesto český skauting v tomto období nebyl zdaleka jednotný. Samostatný kmen pod názvem *Děti Živěny* vznikl při gymnáziu v Berouně, v Příbrami se ustavilo junácké sdružení Psohlavci, na některých místech se skautské hnutí přece jen pěstovalo pod záštitou Sokola a podobně.

¹⁸ SVOJSÍK, Antonín: *Český skaut. Úvodem k nové národní instituci*. Praha. 1912.

¹⁹ Mezi účastníky tábora byli například Jiří Wolker, Rudolf Plajner nebo Jiří Charvát.

Dívčí skauting se u nás objevuje od roku 1912 a je spojen se jménem spisovatelky Popelky Biliánové.²⁰ Ale až roku 1915 byl ustaven dívčí odbor spolku Junák-Český skaut, téhož roku vznikl i první dívčí oddíl.

Mezi léty 1914-18 musel i český skauting čelit mnoha obtížím, vyplývajícím z obtížné válečné situace. Přestože se skautské oddíly angažovaly v různých humanitárních službách, převážně na úseku charitativní péče a péče o raněné, vládl v mnoha oddílech protirakouský duch. Přes válečné problémy se od počátku roku 1915 podařilo vydávat časopis Junák. Po ustavení Národního výboru nabídli Svojsík a Rössler-Ořovský svou organizaci do jeho služeb a ten jejich pomoc přijal. Skauti pak po vyhlášení samostatného Československa střežili Obecní dům, kde Národní výbor sídlil a další důležité objekty, kontrolovali demobilizované vojáky na pražských nádražích a doručovali zprávy a listiny.²¹

Brzy po vzniku samostatného Československa, v roce, 1919, byl ustaven Svaz junáků – skautů Československé republiky, v jehož ústřední radě zasedli například Josef Rössler-Ořovský²², nebo Jiří Guth-Jarkovský²³, náčelníkem byl samozřejmě Antonín Svojsík. Hlavním úkolem Svazu bylo sjednotit všechny skautské proudy u nás. To se však přes veškeré Svojsíkovy snahy nepodařilo a hnutí se velmi brzy začalo opět tříštit. Vzhledem k názorové nejednotnosti, především nad otázkou míry centralizace, ale i osobním sporům mezi vedoucími představiteli, vzniklo u nás široké spektrum organizací skautského typu. Ještě v roce 1919 opustili svaz Děti Svobody²⁴ a Skauti učňovských besídek.²⁵ Později se oddělila i Obec čs. skautů Baden-Powellových,²⁶ kteří se však brzy do svazu vrátili.

²⁰ Popelka Biliánová (1862-1941), spisovatelka, propagátorka dívčího skautingu a popularizátorka historie pražských památek. Díla: Matka Kráčmerka (1934), Paní Katynka z vaječného trhu(1927), V panském stavu (1927), Do panského stavu (1925).

²¹ BŘEČKA, Bruno: *Kronika čs.skautského hnutí do roku 1990*. Brno 1999, str. 52.

²² Josef Rössler-Ořovský (1869-1933), český sportovec a sportovní organizátor. Jedna z největších postav českého sportu.

²³ Jiří Stanislav Guth-Jarkovský (1861-1942), propagátor sportu, generální tajemník MOV 1919-1923, spoluautor olympijské charty. Širokou veřejností je znám svými díly, kde podává pravidla a normy chování ve všech oblastech života

²⁴ Děti Svobody byly založeny na přelomu října a listopadu 1918 několika skautskými pracovníky. Postupně si vybudovaly své družiny v několika českých městech. Toto hnutí si kladlo za cíl uplatnit u nás výchovné cíle Ernesta Thompсона Setona. Vyjadřovalo svůj slovanský ráz použitím slovanského názvosloví (družina měla v čele vladyku, oddíl vojvodu). Vydávalo vlastní časopis Děti svobody.

V roce 1920 vytvořili Děti svobody, Skauti učňovských besídek, Baden-Powellovi skauti a socialisticky orientované Sdružení skautů socialistů spolu s dalšími skautskými sdruženími Federaci československého skauta. Tato organizace nebyla nijak pevným seskupením, jejím hlavním cílem bylo vytvořit protiváhu Svazu Junáků a skautů a ukázat, že svojsíkův svaz nemá v Československém skautingu monopolní postavení. Podmínkou pro vstup do federace však bylo přijetí socialismu jako světového názoru, nejednalo se však o nijak politicky vyhraněnou organizaci. Důkazem toho může být fakt, že v roce 1923 opustili federaci Skauti práce z důvodu nedostatečného ideologického působení na své členy.²⁷

Samostatnou kapitolou byli radikálně socialistické skautské proudy. Jednou z těchto organizací byli Skauti práce, kteří vznikli jako součást socialistické mládeže. Šlo o organizaci vyhraněně třídního zaměření, která po vzniku KSČ (1920) s touto stranou úzce spolupracovala. Druhou radikálně levicovou skautskou organizací, která byla již přímo napojená na KSČ, byli Spartakovi skauti. Obě tyto organizace sice akceptovaly obecně skautský program, rozšiřovali jej však o prvky marxismu-leninismu. V roce 1923 došlo k jejich sloučení v Spartakovy skauty práce. Přílišná politizace a ideologické působení, které často nebylo přizpůsobeno věku dětí, zapříčinili postupný úbytek počtu členů, což vedlo v průběhu hospodářské krize k zániku hnutí. V roce 1926 vznikl projekt, který si dával za cíl sjednocení všech socialistických skautských organizací. Vzniklo volné sdružení nazvané Pracovní souručenství, které sdružovalo jak organizace již sdružené ve Federaci, tak i stojící mimo ni. Sdružení si vymezilo velkorysé úkoly jako boj o dovolené učňů a mladých dělníků, zřizování ozdravoven, hřišť a tábořišť, či zkrácení pracovní doby. Aktivita tohoto sdružení však byla dosti omezená a v podstatě končila u hanění ostatních mládežnických organizací.

²⁵ Skauti učňovských besídek byli oficiálně zaregistrováni v říjnu 1918 pod vedením Bohumíra Halaburdy. Jednalo se o nepříliš významné skautské hnutí, které vycházelo z výchovných cílů Ernesta Thompsona Setona.

²⁶ Spolek skautů Baden-Powellových byl založen v roce 1919. Kladl si za cíl důsledné následování programu Baden-Powella. V době svého největšího rozmachu měl až 1600 členů. Po svém opětovném vstupu do Svazu českých junáků-skautů přijali společné stanovy, vnitřní správu a kroj a postupně se asimilovali.

²⁷ GABRIEL, Lukáš: *Analýza činnosti organizací zabývajících se pobytem v přírodě*. Diplomová práce, Fakulta sportovních studií MU, Brno 2006, str. 4.

V důsledku chronických finančních obtíží a stálého úbytku počtu členů byla tato organizace v roce 1938 rozpuštěna.²⁸

Ve dvacátých letech se skauting v Československu dále rozvíjel. Vznikaly nové oddíly, od roku 1923 se pořádají lesní školy, skautské delegace se účastnily mezinárodních skautských slavností. Postupně se upevnila územní síť organizace a byly navázány kontakty se skauty v zahraničí. Kromě účasti na skautských konferencích a jamboree byly pěstovány úzké styky se skauty v zemích Malé dohody.

Po celé období 1. republiky dochází ke stálému nárůstu počtu členů. V roce 1936 bylo ve Svazu junáků-skautů registrováno 58 688 členů, v roce 1938, kdy dosáhl počet členů vrcholu, měl již 65 000 členů.²⁹

Ranou pro čs. skauting byl již rok 1938, kdy skautům propadlo množství majetku v pohraničí. Na Slovensku byly skautské oddíly rozpuštěny v prosinci 1938 nařízením vlády. Jako organizace propagující demokratické hodnoty a pěstující lásku k československé vlasti byl skauting po vzniku protektorátu trnem v oku německé okupační moci. Dne 28. října 1940 podepsal K.H. Frank rozhodnutí o zrušení Junáka. Mnozí skauti se zapojili do odboje, jiní emigrovali. Mnoho oddílů se však ukrylo v Klubu českých turistů, Klubu mladého hlasatele, ale i v Kuratoriu pro výchovu mládeže. Stovky skautů byly v průběhu války za svoji odbojovou činnost popraveny. K nejznámějším z nich patří osud pěti ostravských skautů popravených 24. dubna 1945 v Českém Těšíně, na jejichž počest byla navržena kamenná mohyla na hřebeni Ivančena v Beskydech, která se stala v pozdějších dobách nesvobody poutním místem skautů.

Po válce se i přes mnohé hmotné obtíže podařilo skauting rychle obnovovat. Od roku 1946 skautské hnutí v Československu působilo pod názvem Československý JUNÁK, svaz

²⁸ GABRIEL, L.: *Analýza činnosti organizací zabývajících se pobytem v přírodě*. Diplomová práce, Fakulta sportovních studií MU, Brno, 2006, str. 6

²⁹ BŘEČKA, B.: *Kronika čs.skautského hnutí do roku 1990*. Brno. 1999. str. 287. K drobnému poklesu došlo podobně jako u většiny jiných organizací v roce 1926. O tomto poklesu svědčí mimo jiné zavedení odznaku Tři orlí pera v roce 1927. Tento odznak měl zvýšit atraktivitu členství ve skautské organizaci. *Historie skautingu. Cestou k pramenům*. Junák-svaz skautů a skautek ČR, Praha 1999, s. 26.

skautů a skautek.³⁰ Junák se stal důležitým výchovným hnutím a zapojil se i do obnovy Československa, vyhlášením vlastní tzv. „Junácké dvouletky“. Také však vstoupil jako kolektivní člen do nově vzniklého Svazu československé mládeže (SČM), který postupně stále více přestával být organizací nepolitickou a postupně se stával zálohou KSČ.

Vzhledem ke sjednocení veškerých skautských hnutí dosáhl Junák v této době absolutně nejvyššího počtu členů vůbec. V roce 1946 měl Junák 230 000 členů. Následující rok však počet členů klesá na 180 000 a tento pokles dále pokračuje v roce 1948.³¹ Proto vedení Junáka začalo zastávat názor, že Junák by měl dále působit jako naprosto samostatná organizace. Této snaze se však vzepřeli komunističtí funkcionáři, kteří chtěli členství v SČM dále zachovat. Dne 16.1 1948 vydaly tyto „pokrokové síly“ tzv. Junácký manifest. V úvodu manifestu se praví: *„Dospěli jsme rovněž k nezvratnému závěru, že se Junák zcela nelypřádal odpovídajícím způsobem s revolučními změnami, které nastaly v květnu 1945. Dosud jsme neučinili zadost požadavkům republiky ve věcech mravní, ideové a občanské výchovy mládeže. Činnost, která dnes v době velkého budování není bezprostředně zaměřena ke službě republice je republice lhostejná, ne-li škodlivá. Z tohoto vědomí je třeba zrevidovat náš Junácký program a upravit jej pro budovatelské úkoly...“*

Dále obsahuje tyto body:

1. Junák slouží věrně své demokratické republice.
2. Junák je vlastencem svou prací.
3. Junák se účastní socialistického budování.
4. Junák je oddaný myšlence slovanské vzájemnosti.
5. Junák se účastní veřejného života.
6. Junák je strážcem demokratických svobod.
7. Junák zná nebezpečí fašismu a nacismu a dovede mu čelit.
8. Junák je pokrokový v myšlení metodách i skutcích.

³⁰ Tento celostátní spolek se skládal ze dvou národních organizací: JUNÁK, ústředí skautské výchovy v Praze a JUNÁK, ústředí skautské výchovy v Bratislavě. Obě organizace měly společný hlavní stan a náčelnictvo. *Historie skautingu. Cestou k pramenům*. Junák-svaz skautů a skautek ČR, Praha 1999, s. 34.

³¹ BŘEČKA, B.: *Kronika čs.skautského hnutí do roku 1990*. Brno. 1999. str. 287.

9. Junák zná smysl svého slibu, zákona i hesla.

10. Junák zná cenu jednoty mládeže pro světové sbratření a mír.³²

Kromě hesel o pomoci při budování republiky (hesla 1., 2., 3.), socialistickém internacionalismu (4., 10.), je zajímavý především bod 5., podle kterého by měl Junák rezignovat na svoji důslednou apolitičnost. Duchovními principy se zabývá pouze bod 9. Tento manifest se setkal s odporem většiny skautských vedoucích, a tak skupina nekomunistických činovníků poté vydala tzv. Skautský manifest, který byl přímou odpovědí na Junácký manifest. Zde byla naopak zdůrazněna důležitost dosavadních bodů skautského zákona, dále chtěl naopak zdůraznit duchovní dimenzi skautské výchovy přidáním nových bodů k Junáckému zákonu.

A to body:

11. Skaut je zmužilý (zdůrazňují odvahu čelit nebezpečí, stát na straně spravedlnosti a za ní bojovat)

12. Skaut je zbožný (zdůrazňují věrné vykonávání náboženských povinností a úctu k přesvědčení jiných ve věcech zvyků a náboženství)³³

Události konce února 1948 se pochopitelně významně dotkly i Junáka. Vedení Junáka nebylo ochotno podat přihlášku k práci v ústředním akčním výboru Národní fronty, protože takové rozhodnutí mohl vydat pouze Junácký sněm. Dne 24. února byl však založen tzv. Akční výbor Junáka (AVJ) složený převážně ze skautů-komunistů. Dne 25. února bylo obsazeno Ústředí Junáka jugoslávskými uční z ČKD a členy SČM³⁴ a Akční výbor, který se ten den poprvé sešel, se stal jediným řídicím orgánem Junáka. AVJ okamžitě přijal Junácký manifest a začal provádět rozsáhlé personální změny ve vedení i v redakcích skautských časopisů. O několik dní později odvolal i připravovaný sněm a 29. 3. včlenil Junáka do SČM.. I když členové AVJ neměli, alespoň z počátku, v úmyslu Junáka vyloženě likvidovat, bylo mu začlenění do SČM osudné. V SČM byl skauting a jeho výchovné metody podrobeny ostré

³² BŘEČKA, B.: c.d., str. 201.

³³ Tamtéž, str. 202.

³⁴ BŘEČKA, B.: c.d., str. 204.

kritice, všichni vůdci starší 15 let museli povinně vstoupit do ČSM, vůdcům starším 28 let byla zakázána činnost úplně,³⁵ což vedlo k rozpadu mnoha oddílů a faktickému zániku skautingu.

Ačkoli pokles počtu členů Junáka započal již před rokem 1948, obrovský úbytek členstva v průběhu roku 1948 se rovnal faktickému rozpadu. Počet členů Junáka klesl ze 180 000 v roce 1947 do dubna 1949 na 30 000 členů.³⁶ Podzim roku 1948 můžeme již považovat za praktický konec organizace, jejíž zbytky byly pouze trpěny. Mnohé oddíly přešly pod tehdejší Sokol, kde měli větší možnosti práce s mládeží než v pionýrské organizaci. Z mezinárodní skautské organizace vystoupil český Junák v dubnu 1949. Dne 3. listopadu 1949 byl vydán tzv. prozatímní řád Junáka v němž je mj. uvedeno, že budou zakládány pouze pionýrské oddíly, v té době byla existence Junáka již jen formální. Začátkem roku 1951 oznámil Ústřední výbor SČM rozpuštění Junáka, jehož úkoly převzala nově založená monopolní organizace Pionýr. Jméni zaniklého spolku přechází na Československý svaz mládeže.

Zánik skautské organizace měl smutnou dohru na počátku padesátých let ve formě procesů s předními činiteli Junáka. V roce 1952 stanuly před soudem dvě velké skupiny skautů, obviněných z vlastizrady, plánování násilného zvratu režimu a špionáže. V čele jedné ze skupin se ocitl Karel Průcha a druhá měla ve svém čele Pavla Křivského. Jen v rámci procesu se skupinou Karla Průchy proběhly v roce 1952 celkem čtyři samostatné procesy, během nichž bylo souzeno 31 obviněných.³⁷ Celkem při nich padlo 25 rozsudků odnětí svobody v celkové délce 102 let a 6 měsíců, 28 osob bylo na různě dlouhou dobu zbaveno občanských práv a 15-ti osobám bylo úplně nebo z poloviny zabaveno jmění.³⁸ Většina takto odsouzených skautů byla propuštěna až během amnestie v roce 1960 (ale Karel Průcha se z vězení dostal ještě o čtyři roky později) a částečně rehabilitováni byli v letech 1966-67.

³⁵ To bylo zdůvodněno tím, že staří vůdci oddílů nerozumějí novému směru ve společnosti. *Historie skautingu. Cestou k pramenům.* Junák-svaz skautů a skautek ČR, Praha 1999, str. 36.

³⁶ BŘEČKA, B.: c.d., str. 210.

³⁷ Z nich 1 žena a 3 obvinění dokonce nikdy nebyli členy skautské organizace.

³⁸ ZACHARIÁŠ Jiří: *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka* aneb Karel Průcha a spol. (1952). Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2005, s. 42.

2. Skauting v období pražského jara

2.1. Občanská společnost 1968

Občanskou společnost definujeme jako “Soubor lidských aktivit a svazků vstupujících mezi rodinu a stát“ (Hegel). Tvoří ji instituce nezávislé na státní moci: politické strany, svobodné sdělovací prostředky, odbory, církve, společenské a zájmové organizace. Občanská společnost se dá také definovat jako „sociální aktivity stojící nad rodinou a mimo státní moc“.

Česká občanská společnost vznikala v 19. století a dotvářela se v období 1. republiky. Po únoru 1948 však byla těžce zasažena rozsáhlými represemi, celé sociální skupiny, zejména ty, které jsou tradičně největšími nositeli hodnot občanské společnosti, tedy buržoazie a střední vrstvy, zanikly. Politické strany byly sdruženy do „obrozené Národní fronty Čechů a Slováků“, kde přestaly fungovat jako samostatné subjekty. Musely přijmout „vedoucí úlohu komunistické strany“ a stát se pouhými jejími převodovými pákami a kolečky. Byla výrazně omezena svoboda tisku i další občanské svobody. Tyto procesy v podstatě vedly k zániku československé občanské společnosti.

Na počátku 60. let vypukla v Československu hospodářská krize, která se projevila i v politické sféře.³⁹ Po roce 1956 se totiž mnozí komunisté dostali do stadia, které otvíralo cestu k tzv. reformnímu komunismu. Pro většinu těchto komunistů však nebyly hlavním podmětem reformní orientace hlubší teoretické a ideologické úvahy, ale každodenní praktické zkušenosti. Skutečnost kdekoli ve výrobě, ve státní správě, v sociálních službách i jinde, byla totiž podstatně jiná, než její ideologický obraz.⁴⁰ V průběhu 60. let, kdy režim poněkud uvolnil svůj dohled nad veřejným životem, se začala pomalu probouzet i česká občanská společnost. Rok 1968 tedy můžeme považovat za vyvrcholení dlouhodobějšího procesu.

³⁹ PECKA Jindřich - BELDA Josef - HOPPE Jiří: *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70*. Praha-Brno 1995. str. 7-9.

⁴⁰ MLYNÁŘ Zdeněk: *Mráz přichází z Kremle*. Praha 1990, str. 59.

Základním impulsem pro aktivizaci občanské společnosti se stalo zrušení cenzury,⁴¹ současně začala být tolerována i svoboda shromažďování a sdružování. V médiích se najednou začaly objevovat neuvěřitelně svobodomyšlné příspěvky na témata, která byla donedávna tabu (například o skutečné ekonomické situaci v zemi, či o politických procesech v padesátých letech). Média začala v Československu plnit úlohu, kterou mají ve svobodné společnosti. Velkou úlohu sehrály především Literární listy, ale i týdeník Reportér, či zdaleka nejradikálnější časopis Student.

Probuzená aktivita občanské společnosti zasáhla všechny sféry veřejného života. V politické oblasti se projevila opatrnými pokusy o vlastní samostatnou aktivitu u nekomunistických stran, pokusem o obnovu Sociální demokracie, vznikem K 231,⁴² KAN.⁴³ V sociálně ekonomické rovině se projevily pokusem o reformu ROH, kde se začaly objevovat názory, že tato odborová organizace doposud neplnila své hlavní poslání, tedy hájit zájmy pracujících. Dále pak vznikem Federace lokomotivních čet,⁴⁴ která byla založena strojvůdci a stala se první a bohužel také poslední nezávislou odborovou organizací, která v roce 1968 vznikla.

Největší rozkvět veřejného života však můžeme zaznamenat v zájmové sféře, kde kromě Junáka vznikaly, nebo se začaly významně měnit mnohé organizace a kluby mládeže, tělovýchovné organizace (Sokol, Orel), rozvíjely se aktivity církví a národnostních menšin. Významu nabyly také snahy o větší samosprávu obcí.⁴⁵

Význam občanské společnosti potvrzuje také to, že právě ona byla velkým trnem v oku sovětské moci a v pozdějších normalizačních letech se stala cílem mnoha útoků „stabilizované“ komunistické strany.

⁴¹ Cenzura byla zrušena zákonem č. 84/1968 Sb. z 26.-28.6.1968

⁴² K 231 založili bývalí nekomunističtí političtí vězni, souzení v období po 1. lednu 1948 podle zákonů č. 50/1923 Sb., č. 86/1950 Sb., ale především podle zákona č. 231/1948 Sb., od kterého byl symbolicky odvozen název organizace

⁴³ Klub angažovaných nestraníků, založen 11. dubna 1968. Podle programového prohlášení se členy Klubu angažovaných nestraníků měli stát českoslovenští občané, kteří nebyli v žádné politické straně, avšak přesto cítili potřebu zapojit se do politického života země.

⁴⁴ Federace lokomotivních čet vznikla 29. dubna 1968

⁴⁵ PECKA, J. - BELDA, J. - HOPPE J.: *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70*. Praha-Brno, 1995. str. 9.

2.2. Krize ČSM a Pionýra

Otázka působení na současnou i budoucí mladou generaci byla pro Komunistickou stranu Československa velmi důležitá. Proto již v dubnu 1949 byl založen jednotný Československý svaz mládeže, který vznikl spojením dosavadních komunistických národních organizací československé mládeže (Svaz české mládeže, Zváz slovenskej mládeže a Svaz polské mládeže, dále pak Svaz mládeže Karpat).⁴⁶ K ČSM byly připojeny i všechny ostatní organizace mládeže, které však byly předtím kádrově „očišťeny“, musely uznat marxismus-leninismus za svou ideologii a ztratily většinu své samosprávy. Zároveň s ČSM byla založena Pionýrská organizace ČSM (dále jen PO) jako jednotná dětská organizace.⁴⁷

Hlavními cíly ČSM bylo zpočátku hlavně získávání mládeže pro aktivní účast při budování hospodářství, dále pak ideologická práce s mládeží a také rozvíjení zájmové činnosti, která však měla „bezprostředně navazovat na úkoly budovatelské činnosti“.⁴⁸ ČSM byl samozřejmě komunistickou stranou přímo veden. Již od svého vzniku byl výrazně politickou organizací s cílem nejen ideologicky působit na mládež, ale i vychovávat mladé zálohy KSČ. Cílem byl růst kádrů podle vzoru: jiskra – pionýr – svazák – komunista. Přestože počet členů ČSM, zvláště v prvních letech rychle narůstal (v době konání prvního sjezdu v roce 1950 měl ČSM 1 milion 55 tisíc členů⁴⁹), stávalo se členství stále formálnější a zájem o aktivní činnost v ČSM upadal. Ani ideologické působení na takto organizovanou mládež nebylo příliš úspěšné. Stále klesal počet mladých svazáků-komunistů, z původních 25% v době vzniku, na 10,7% v roce 1960 a na 5,7% v roce 1967.⁵⁰ Mládež byla později

⁴⁶ Tyto svazy vznikaly na území Československa mezi lety 1945-1947.

⁴⁷ Pionýrská organizace byla pro děti od 9 do 15 let, ČSM potom pro mládež od 15 do 26 let s možností na základě žádosti členství nad tuto hranici prodloužit.

⁴⁸ ČMOLÍK Otto a kol.: *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*. Praha 1979, str. 72.

⁴⁹ ČMOLÍK O.: c.d.,. Praha 1979. str. 73.

⁵⁰ *Některé základní otázky vývoje dětského a mládežnického hnutí v Československu*. Praha 1973, str. 7.

motivována především pomocí různých výhod, a to jak finančních, tak kariérních (například členství v ČSM bylo výhodou při přijímacím řízení na vysokou školu).⁵¹

S koncem stalinismu a s postupným uvolňováním společenského klimatu se na půdě ČSM pomalu rozvíjela diskuze o dalším směřování této organizace, která vyvrcholila koncem šedesátých let. Proti konzervativním funkcionářům, kteří se snažili udržet přísně centralizovanou a stranou přímo vedenou organizaci, vystoupili oponenti, převážně z řad vysokoškolských funkcionářů (P. Kohout, J. Müller, L. Holeček, Z. Princ, M. Tyl a další)⁵² s požadavky na alespoň částečnou federalizaci ČSM, větší samosprávu a zároveň menší vliv komunistické strany. Podle radikálních reformistů by komunistická strana měla upustit od přímého řízení ČSM a stát se pouze jakýmsi poradním orgánem. Tito reformisté dokázali šířit své názory prostřednictvím sdělovacích prostředků, dokonce i takových, které pod ČSM spadaly.⁵³ V těchto médiích se v průběhu roku 1968 dokonce začaly hlasy, že ČSM a Pionýr by měly především sloužit svým členům, tedy mládeži.⁵⁴

Rozpory v hnutí se stále stupňovaly a postupně přerůstaly v hlubokou krizi. Ta se projevila i v radikálním poklesu členstva, mezi lety 1960-1967 klesl počet členů o polovinu, ze dvou milionů na milion jeden.⁵⁵ V červnu 1967 se konal V. sjezd ČSM, který problémy nevyřešil a pouze přijal zásadu, že „ČSM a PO se budou vyvíjet jako jednotná organizace dětí a mládeže, která při realizaci celospolečenských zájmů mladé generace bude respektovat v obsahu i formách diferencovaný přístup k sociálním, věkovým a zájmovým skupinám mládeže“.⁵⁶ Situace začala gradovat po lednu 1968. IV. plenární zasedání Ústředního výboru ČSM, které se sešlo na dvou schůzích (v druhé polovině února a koncem března) a dospělo k rozhodnutí, že ČSM už nemůže být nadále jedinou organizací. Bylo zrušeno předsednictvo a sekretariát ČSM a veškeré pravomoci byly předány jednotlivým radám. ÚV ČSM také

⁵¹ Vývoj mládežnického hnutí v Praze v letech 1965-69, Komise vlády ČSSR pro analýzu událostí 1967-70, Ústav pro soudobé dějiny AV. Praha 2001, str.1.

⁵² *Některé základní otázky vývoje dětského a mládežnického hnutí v Československu.* Praha 1973. str. 11.

⁵³ Mladý svět, Mladá fronta

⁵⁴ FOGLAR Jaroslav: *Co místo dosavadní organizace?* in Mladá fronta, 23. 3. 1968, *Ohlas z pionýrských táborů by mohl mít motto: Nejsme z cukru.* Dopisy čtenářů in Mladá fronta, 2. 8. 1968.

⁵⁵ PAŽOUT Jaroslav: *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století.* Praha 2008, str. 77.

⁵⁶ ČMOLÍK O.: c.d., str. 149.

provedl některé personální změny v předsednictvu⁵⁷ a plně se připojil k závěrům lednového pléna ÚV KSČ. Nové organizace vznikly na půdě ČSM (až na Junáka) z vůle jednotlivých rad, ale postupně slábly i tendence k zachování jednotné organizace vůbec.⁵⁸ Vznik 18-ti v podstatě samostatných dětských a mládežnických organizací fakticky znamenal konec ČSM.

Pionýrská organizace se ve stejné době, stejně jako její mateřská organizace ČSM, dostala do hluboké krize. Její problémy byly podobné jako u ČSM. Byla to organizace masová, velký důraz se zde kladl na ideologické působení na děti,⁵⁹ stejně jako ČSM trpěla nedostatkem kompetentních vedoucích, kteří by měli na práci s dětmi jak odpovídající kvalifikaci, tak i dost času a chuti. Až tristní bylo věkové složení vedoucích, kdy v letech 1963-1964 byl průměrný věk oddílového vedoucího 19 let a o dva roky později klesl dokonce na pouhých 17,6 roku.⁶⁰ Nedostatek vedoucích se těžce projevil v letech 1966-67, kdy na 72 a půl tisíce pionýrských oddílů připadalo pouze 64 a půl tisíce vedoucích.⁶¹ Činnost PO také omezovalo jeho připojení ke škole a lpění na tvoření pionýrských skupin z každé jedné třídy. I pionýrské tábory, kde si děti nestavěly samy ani stany, plnily většinou spíše rekreační a ideologickou funkci a většinou nenaplnovaly potřeby dětí. Pionýru také neprospívalo, že bylo znemožněno členství mládeži starší patnácti let, která se pak nemohla dále podílet na činnosti své (třeba i kvalitní) družiny.⁶² Ve dnech 29. února až 1. března 1968 se konalo plenární zasedání Ústřední rady Pionýrské organizace, které také plně podpořilo závěry prosincového i lednového pléna ÚV KSČ. Také vyzvalo k široké demokratické diskuzi za účelem přiblížení Pionýra dětem. Projevily se zde snahy na vymanění PO z přímého dohledu KSČ, aby

⁵⁷ Na svoji funkci rezignovali M. Zavadil, J. Neubert, J. Poledník, F. Tluchoř a další. Předsedou ÚV ČSM byl zvolen Z. Vokrouhlický

⁵⁸ PECKA, J. - BELDA, J. - HOPPE J.: *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70*. Praha-Brno 1995, str. 379, Rezoluce mimořádného zasedání předsednictva ÚV ČSM k současné situaci v mládežnickém hnutí a ve společnosti.

⁵⁹ Jeden příklad za všechny: Jeden z vedoucích Pionýra si na stránkách Mladé fronty stěžoval, že když chtěl naučit své svěřence správně vázat pionýrský šátek, našel sice v metodických materiálech množství informací o ideovém významu rudého šátku, ale bohužel už nic o jeho vázání.

⁶⁰ ČMOLÍK O.: c.d., str. 170.

⁶¹ ČMOLÍK O.: c.d., str. 169.

⁶² Jaroslav FOGLEAR: *Co místo dosavadní organizace?* in *Mladá fronta*, 23. 3. 1968. Navíc podle stanov ČSM z roku 1958 bylo při přechodu jedince z PO do ČSM nutné doporučení skupinové rady, což mohlo někomu komplikovat další činnost v mládežnické organizaci.

pravomoce v Pionýru měly pouze pionýrské rady, které budou demokraticky voleny. Bylo s okamžitou platností zavedeno členství i pro členy starší patnácti let.⁶³ Dne 6. dubna 1968 bylo do vedení organizace zvoleno proreformní vedení v čele s předsedou Oldřichem Křištofkem. Za jeho předsednictví se Pionýr nakrátko dokázal částečně zbavit své ideologické náplně a stal se skutečnou dětskou organizací.

Právě rozpory v jednotné dětské a mládežnické organizaci spolu s uvolňováním ideologického tlaku ve společnosti vytvořilo v polovině šedesátých let vhodnou výchozí pozici pro veřejné „znovuvzkříšení“ skautského hnutí.

2.3. Obnovení Junáka

Skauting v Československu nikdy zcela nezanikl. Vždy fungovaly oddíly, které pracovaly s mládeží skautským způsobem. Byly to oddíly buď zcela ilegální,⁶⁴ nebo existovaly v rámci nějaké jiné organizace. Některé oddíly, pravděpodobně pod vlivem foglarovských klubů Mladého hlasatele, vznikaly jako čtenářské kluby různých časopisů. Jiné vznikají na půdě turistické organizace ČSTV. Hlavně vodácké oddíly se uchytily ve Svazarmu.

Od počátku šedesátých let přestávají být různé formy ilegálního skautingu tak pronásledovány a končí i procesy se skautskými funkcionáři.⁶⁵ Postupně začínají vznikat pionýrské tábornické oddíly, které vedly převážně bývalí Junáci.

⁶³ PECKA, J.- BELDA, J.- HOPPE J.. *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70*. Praha-Brno 1995, str. 378. 95- Ústřední pionýrská rada ústřednímu výboru KSČ.

⁶⁴ Pamětník JUDR. Jiří Navrátil se k tématu vyjádřil takto: „Ono s mládeží je těžké pracovat výslovně ilegálně. To jde až s těmi staršími kluky, tak od 16-17 let. Ty mladší potřebují ve škole říct, že byli v neděli se Svazarmem a za to dostanou dokonce čárku.“

⁶⁵ Dne 29. 3. 1960 se konal poslední veřejný proces proti skautům. Vladimír Kolář byl odsouzen na 5 let a Miroslav Brtva na 4,5 roku za nepřátelské formy výchovy mládeže ve Svazarmu. Na odsouzené skauty se vztahovala amnestie, takže byli ještě roku 1960 osvobozeni. Existovaly však výjimky, pozdější starosta Junáka Antonín Sum byl z amnestie roku 1960 vyjmut a propuštěn byl až později. KAPLAN, K.: *Kořeny československé reformy 1968*. 2. Doplněk, Brno 2002, s. 41.

Od poloviny šedesátých let se ozývaly hlasy po zavádění některých junáckých prostředků do pionýrské organizace. V této době již některé oddíly PO, ČSM, turistů, táborníků atd. pracovaly podle junáckých zásad již zcela neskryvaně. Toto uvolnění v pionýrské organizaci souviselo s jeho vleklou krizí, o které jsem se již zmiňoval.

V roce 1964 se dokonce skupina bývalých skautských funkcionářů (v té době vesměs členů KSČ) obrátila na prezidenta republiky Antonína Novotného a žádostí o obnovu Junáka. V té době však nemohla být takováto věc ještě uskutečněna a tento pokus nutně skončil na Státní bezpečnosti. Zde bylo skautům „doporučeno“, aby skautský program sice prováděli, ale pouze na půdě PO a ČSM.⁶⁶ V Praze se od roku 1965 postupně sdružilo 13 tábornických oddílů ČSM v klubu, který se již naprosto neskryvaně nazýval Psohlavci. Později dokonce vyslali delegaci do anglického střediska pro výchovu skautských vůdců.

Dne 3. ledna 1968 se konal pohřeb profesora Bohuslava Řeháka, velitele integrovaného Junáka z roku 1939. Při této příležitosti se sešli mnozí skautští činovníci, někteří dokonce ve skautských krojích a se skautskými vyznamenáními. Pohřeb to byl skautský, se všemi poctami a stal se předzvěstí následujících událostí.⁶⁷ Tento pohřeb se stal jistou manifestací existence skautské myšlenky a byl výrazným impulsem k dalším skautským aktivitám.

Již v únoru byla v Praze vytvořena informační junácká služba, v jejím rámci se 22. března uskutečnila schůzka junáků, skautek a činovníků. Této schůzky se zúčastnily obě dvě náčelnictva Junáka, zvolená ještě v době před jeho potlačením. Zde bylo rozhodnuto obnovit Junáka, ustavit přípravný výbor a svolat koncem března slavnostní schůzi, která by toto rozhodnutí schválila. Přípravný výbor byl ustaven ve složení Plajner, Koseová, Němec, Grimm, Průcha, Sum, Martinovský a Skála.⁶⁸ Už dříve se konala neformální jednání Plajnera, Zirkána a Suma, na kterých se řešily hlavně způsoby ustavení organizace a jejího personálního zaštítní. Někteří členové, kteří byli v padesátých letech perzekvováni, se totiž obávali, aby svou veřejnou angažovaností věci spíše neublížili.

⁶⁶ PLAJNER, R.: *Jak to všechno bylo* in *Skauting*, č.1/1968.

⁶⁷ LEŠANOVSKÝ, K.: *Stručné dějiny českého skautingu v období 1968-70*. Praha, 2003, str.14.

⁶⁸ ÚSA-Kay, a.j. U 31, *Dopis Slavoje Chodounského Karlu Lešanovskému*, 15. 9. 1997.

Velkým úspěchem skautů bylo, když 27. března ÚV ČSM odvolal v plném rozsahu původní administrativní rozhodnutí o zrušení Junáka z 50. let. Výhodou Junáků také bylo, že jejich organizace vlastně nikdy nepřestala po právní stránce existovat.

„Po roce 1948 došlo k administrativnímu nezákonnému přerušení činnosti zásahem ČSM. Junák však nebyl ani rozpuštěn právoplatným rozhodnutím příslušných správních orgánů (ministerstva vnitra), ani nebylo rozhodnuto jediným kompetentním orgánem podle stanov, tj. skautským sněmem, o jeho dobrovolném rozpuštění. I když tedy Junák přestal fakticky existovat, nebyla jeho právní existence nijak dotčena.“⁶⁹

Už krátce poté, dne 29. března se konala velká porada více než tisíce junáckých pracovníků ve velkém sále Domoviny v Praze-Holešovicích. Tato porada je považována za faktické obnovení Junáka. Náčelník Rudolf Plajner zde vyloučil jakékoli spojení s Pionýrskou organizací: *„Byl to Pionýr, který nás odsoudil, naši organizaci označil za ideologicky škodlivou.“*, přesto však nabídl co nejužší spolupráci.⁷⁰ Nakonec se junáci rozhodli odeslat dopisy prezidentu republiky, generálnímu tajemníku KSČ, Národnímu shromáždění, vládě republiky a slovenské národní radě, že Junák je připraven přispět k budování republiky.⁷¹

Dopis s žádostí o obnovu Junáka odešel na ministerstvo vnitra 19. dubna. Jednalo se v podstatě pouze o oznámení o kontinuitě činnosti a právní existenci podle původních stanov.⁷² Rychle se však ukázalo, že Junák nebude moci dále působit pod stanovami z roku 1946 a že bude muset co nejdříve schválit stanovy nové, které budou respektovat socialistickou realitu tehdejšího Československa. Proto bylo důležité co nejdříve svolat skautský sněm, který by nové stanovy schválil, práce na jeho přípravě se tedy okamžitě rozběhly.⁷³

⁶⁹ *Právní postavení Junáka* in Junák hlásí, č.4/1968.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ PECKA, J. - BELDA, J. - HOPPE J.: *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70*. Praha-Brno 1995, str. 384. 99- Tisková zpráva o obnovení organizace Junák.

⁷² Odvolávali se tu na zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních.

⁷³ Už od samého začátku měl na starosti přípravu a schválení stanov státními orgány zejména Antonín Sum.

Mezitím však již dlouho probíhala spontánní obnova skautských oddílů po celé republice. Generace skautských vedoucích z období před únorem 1948 byla povětšinou ještě v aktivním věku a mnoho oddílů z rozličných mládežnických organizací, kde se skautské metody používaly již dříve, se jednoduše otevřeně přihlásily k Junáku. Před březnem 1968 obnovilo svoji činnost 5% organizačních složek Junáka, v březnu 60%, v dubnu 25% a později 10%.⁷⁴ Oddíly většinou nečekaly na příkazy z ústředí, ani na oficiální schválení, ale začaly prostě znovu pracovat. Také musely řešit jiné problémy než ústředí, chyběla střední generace vůdců oddílů, někde byl nárůst zájemců tak velký, že je oddíly nemohly okamžitě všechny uspokojit, rozbíhaly se přípravy na letní tábory. O velkém pozitivním zápalu skauting jak u dětí, tak u vedoucích, svědčí především tom, že se tyto problémy řešily povětšinou úspěšně.

Do čela obnovující se organizace se postavili činovníci, kteří se ve skautském hnutí angažovali už před jeho zrušením ve druhé polovině čtyřicátých let, většinou dokonce ještě v dřívějším období. Zapojili se i skauti, kteří byli teprve nedávno propuštěni z vězení. Například Karel Průcha, propuštěný v roce 1964, se stal šéfredaktorem časopisu Skauting a později členem náčelnictva chlapeckého kmene Junáka.

2.4. Sociální struktura skautské klientely

Sociální strukturu definujeme jako soubor sociálních statusů a s nimi spojených rolí. Sociální status, neboli sociální postavení člověka ve společnosti se rozlišuje na status „vrozený“ (pohlaví, rasa, věk), připsaný (postavení získané bez vlastního úsilí, například dědictví, nebo šlechtický titul a získaný (zaměstnání, dosažené vzdělání).⁷⁵ Za skautskou klientelu považujeme všechny členy organizace Junák, ať už děti a mladistvé, či vedoucí a činovníky.

⁷⁴ LEŠANOVSKÝ, K.: c.d., str.18.

⁷⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_struktura
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_status

Při pátrání po sociální struktuře řadových členů (tedy dětí) Junáka mezi léty 1968-70 narážíme na naprostý nedostatek pramenů. Junák je organizace mládeže, jež je otevřena každému dítěti, které chce skautským způsobem trávit svůj volný čas a které je ochotno plnit skautský zákon a skautský slib. Skautští vedoucí se nikdy nesnažili své svěřence nijak „kádrovat“ a už vůbec si nevedli o těchto informacích záznamy. Koncem roku 1969 a začátkem roku 1970, kdy už i největším optimistům začínalo být jasné, že Junák asi nepřežije, likvidovali někteří vedoucí i pouhé seznamy členů oddílů v obavách, aby pouhé členství v Junáku nedělalo dětem problémy například při studiu. Ani výpovědi pamětníků žádné zajímavé údaje nepřinesly. Všichni se shodují na tom, že sice skautovalo množství dětí jejichž rodiče také byli bývalí skauti, ale v oddílech se objevovaly i potomci komunistických funkcionářů.⁷⁶ Můžeme tedy předpokládat, že sociální struktura dětí a mládeže sdružené v běžných junáckých oddílech se nijak významně neodlišovala od sociální struktury mládeže v české populaci. Za jedinou výjimku lze považovat tzv. „Oddíly se zvýšenou náboženskou výchovou“ (nebo také homogenní oddíly), které navštěvovaly děti pouze jednoho vyznání (v českých podmínkách se jednalo o převážně oddíly katolické), kde můžeme předpokládat naprosté minimum dětí z komunistických rodin a naopak především děti praktikujících křesťanů. Tyto oddíly však byly ve výrazné menšině a po třetím skautském sněmu, kde byla zrušena duchovní rada Junáka, ztrácejí svůj výjimečný status a stávají se z nich běžné oddíly.

Při studiu sociální struktury junáckých činovníků můžeme naštěstí vycházet z bohatších pramenů. Asi nejkompaktnější informací o lidech, kteří usedli, nebo kteří chtěli usednout do vedení Junáka v roce 1968, nám podávají stručné medailonky sto šesti kandidátů třetího skautského sněmu.⁷⁷ Bohužel ani ty nejsou zdaleka vyčerpávající, jelikož u některých kandidátů jsou neúplné nebo zcela chybí. Tyto medailonky sice podávají informace o skautské činnosti kandidátů, o jejich skautských zásluhách a udělených skautských řádech a vyznamenáních, ale například informace o jejich civilních povoláních velmi často neobsahují.

⁷⁶ Pamětník JUDr. Jiří Navrátil mluvil například o synu komunistického funkcionáře Karla Švába, náměstka ministra národní bezpečnosti.

⁷⁷ Ústřední skautský archiv (ÚSA) – Kay (Materiály Karla Lešanovského), a.j. 32068.

Naštěstí u naprosté většiny kandidátů třetího skautského sněmu se nám zachovalo jejich datum narození a tak můžeme říci, že jejich průměrný věk byl 51 let, když nejstaršímu kandidátu bylo 80 a nejmladšímu 30 let. Toto zjištění je na první pohled překvapivé, protože kandidáti jsou mnohem vyššího věku, než by se u činovníků dětské organizace⁷⁸ očekávalo. Při hlubším zamyšlení se však věc vysvětluje. Skautské hnutí velmi utrpělo dvacetiletou přestávkou a prakticky mu chyběla celá jedna generace. Většina kandidátů absolvovala své vůdcovské zkoušky mezi léty 1945-48.⁷⁹

Další informací, kterou z těchto medailonků můžeme získat, je informace o dosaženém vzdělání. Zjišťujeme, že třicet procent kandidátů má vysokoškolské vzdělání,⁸⁰ nejčastěji inženýrského typu a u jednoho kandidáta je uvedena vojenská hodnost. Tento fakt je pro junáky roku 1968 jistě velmi lichotivý výsledek. Také vypovídá, že práce v Junáku často přitahovala lidi vzdělané a úspěšné, v jistém smyslu elity tehdejší společnosti.

Když chceme studovat politickou příslušnost junáckých činovníků, tak si už s medailonky nevystačíme. Přesto se však v ústředním skautském archivu zachovaly záznamy alespoň o členech KSČ v řadách vedení Junáka.⁸¹ Zjišťujeme tedy, že zhruba šestnáct procent členů ústředních orgánů Junáka byli také členové KSČ. To je větší poměr než v celé české populaci. V přípravném výboru, který měl osm členů byli tři členové KSČ. Tento zajímavý údaj ukazuje velkou pestrost skautského hnutí v roce 1968, kde vedle sebe seděli jak komunisté, tak političtí vězni z padesátých let, tak třeba katoličtí skauti. Nezanedbatelný počet komunistů ve vedení Junáka vypovídá, spíše než o komunistickém charakteru organizace, o samotných činovnicích. Jak už jsem psal výše, skautští činovníci byli v mnoha případech v jistém smyslu elitou tehdejší společnosti a do KSČ vstupovali spíše z kariérních než z ideologických důvodů, či jen proto, aby mohli pracovat s dětmi. Jak vyplývá

⁷⁸ Píši zde již pouze o dětské organizaci, protože právě 3. Skautský sněm, kterého se tito kandidáti účastnili zrušil 3. Skautský kmen dospělých, takzvaných „Old skautů“.

⁷⁹ Ústřední skautský archiv (ÚSA) – Kay, Stručná charakteristika kandidátů 3. Skautského sněmu, a.j. 32068.

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ ÚSA – Kay, Činovníci z let 1968-70, kteří působili v ústředních orgánech jako řádně zvolení, kooptovaní nebo do administrativních funkcí jmenovaní., a.j. 32002.

z rozhovorů s pamětníky,⁸² v Junáku nebyli žádní vyloženě konzervativní komunisté, všichni se považovali za větší či menší reformisty. V pozdější době, tedy v druhé půlce roku 1969 a začátkem roku 1970 byli do ústřední rady Junáka kooptováni další členové a ti již byli komunisty bez výjimky.

Další skupinou, která nepochybně hrála svoji úlohu v obnoveném Junáku, byli političtí vězni ze „skautských“ procesů z padesátých let. Tito lidé byli většinou propuštěni při některé z amnestií v šedesátých letech, ale bylo jim pochopitelně bráněno pracovat s mládeží. Většina z nich se ihned po obnovení Junáka znovu zapojila do práce a začali se angažovat i v jeho vedení. Mnoho z nich pak i kandidovalo na sněmu, ať již do ústřední rady, či do náčelnictva. O kandidátech 3. sněmu se nám bohužel údaje o případném věznění nedochovaly, ale u některých činovníků zvolených 3. sněmem máme i záznamy o tom, zda byli uvězněni, případně na kolik let.⁸³ Ve vedoucím skautském orgánu, tedy ústřední radě byl pouze jeden bývalý vězeň.⁸⁴ V náčelnictvu bylo však těchto činovníků hned několik.⁸⁵ Je vidět, že ačkoli tito skauti nezastávali funkce v ústřední radě, která měla za úkol, jako nejvyšší orgán, také vyjednávat se státní mocí, pak v náčelnictvu, které mělo úkoly spíše výchovné a organizační byl jejich vliv nezanedbatelný.

Poslední skupinou mezi činovníky, která stojí za zmínku, jsou agenti Státní bezpečnosti. Ačkoli někteří činovníci se vyskytují na seznamech StB jako spolupracovníci,⁸⁶ nepovedlo se mi dostat k žádným zprávám o jejich činnosti v tomto období. Ani skautští historici nebyli schopni vypátrat žádné přesnější informace o tom, jak přesně tito lidé v tomto období spolupracovali. Skautská veřejnost se po roce 1989 hodně zajímala o toto téma a

⁸² JUDR. Jiří Navrátil, Václav Marhoul, Václav Břicháček.

⁸³ ÚSA – Kay, III. sněm českého Junáka 24. listopadu 1968, a.j. 32099.

⁸⁴ Jednalo se o místostarostu prof. Františka Němce. ÚSA – Kay, III. sněm českého Junáka 24. listopadu 1968, a.j. 32099.

⁸⁵ Kromě náčelníka Rudolfa Plajnera, který byl také krátkou dobu vězněn, ještě místonáčelníci Karel Grimm, František Jandus a Otakar Martinovský, dále pak ještě dva vedoucí odborů. ÚSA – Kay, III. sněm českého Junáka 24. listopadu 1968, a.j. 32099.

⁸⁶ ÚSA – Kay, Činovníci z let 1968-70, kteří působili v ústředních orgánech jako řádně zvolení, kooptováni nebo do administrativních funkcí jmenovaní, a.j. 32002.

přestože se velmi snažila zmapovat činnost agentů ve vlastních řadách, žádné konkrétní informace Historická komise Ústřední rady Junáka nezískala.⁸⁷

2.5. Vnímání skautingu stranou a veřejností

Obnova skautingu byla v Československu velmi spontánní a neuvěřitelně rychlá, oddíly většinou nečekaly na příkazy z ústředí, ale začaly prostě znovu působit. Takto rychlá obnova v tak krátkém čase samozřejmě vyžadovala jak materiální, tak hlavně morální podporu veřejnosti a alespoň toleranci od komunistické strany.

Mezi běžnou veřejností neměli Junáci o sympatizanty nouzi. O atmosféře, která panovala v období zhruba od dubna do srpna 1968 hodně vypovídají příspěvky v tehdejším tisku (především v Mladé frontě). Rubriky s junáckou resp. skautskou tematikou se objevovaly dokonce i v běžných časopisech.⁸⁸ Naprostá většina příspěvků tehdy vyjadřovala skautingu podporu, i ze strany pionýrských vedoucích nebo činovníků ČSM. I když názory nebyly nikdy vyloženě „protipionýrské“ a mnoho lidí se pionýrů zastávalo, tak i pionýrští vedoucí psali v této době o neudržitelnosti současného stavu této dětské organizace, která by se měla, co se metodiky práce s mládeží, od junáků co učit.⁸⁹

Jiné příspěvky byly již přímo od skautů, kde se zamýšleli nad fungováním skautingu v tehdejší socialistické společnosti a hledáním konsenzu s majoritní pionýrskou organizací.⁹⁰ Také se začaly objevovat, na svou dobu velmi odvážné, články, které se zabývaly nedávnou a nepříliš šťastnou historií Junáka.⁹¹ Je zajímavé porovnávat příspěvky z tohoto období se články o skautingu, které se objevují v Mladé frontě o pouhé dva roky později.

⁸⁷ Rozhovor s pamětníkem JUDR. Jiřím Navrátilem a ing. Karlem Lešanovským.

⁸⁸ Například rubrika Z údolí a osad v Obráně lidu, Táborový oheň v Mladém světě, nebo Pod junáckou vlajkou listu Svazarmovec.

⁸⁹ Miroslav CHMEL: *Skauting z Pionýra?* in Průboj, 14. 3. 1968.

Ohlas z pionýrských táborů by mohl mít motto: Nejsme z cukru. Dopisy čtenářů in Mladá fronta, 2. 8. 1968.

⁹⁰ FOGLAR Jaroslav: *Co místo dosavadní organizace?* in Mladá fronta, 23. 3. 1968.

Junáci, vzhůru, volá den ...! Rozhovor s Rudolfem Plajnerem in Mladá fronta, 22. 5. 1968.

⁹¹ *Jak se likvidoval Junák* in Večerní Praha, 4. 4. 1968.

I tzv. reformní komunisté, kteří byli v období Pražského jara u moci, chápali potřebu radikální reformy ČSM a Pionýrské organizace. Tito funkcionáři byli ochotni uznat ČSM jako samostatnou organizaci, kde by se vliv komunistické strany uplatňoval pouze prostřednictvím členů-komunistů.⁹²

Co se samotného Junáka týče, byly názory reformních komunistů složitější. Sice uznávali, že mnozí nevinní skautští vůdcové byli pronásledováni, ale tento problém viděli pouze jako záležitost období „kultu osobnosti“. Také uznávali, že metody skautské práce s mládeží, které byly dříve oficiální ideologií tvrdě odmítány, jsou mezi samotnou mládeží značně oblíbené. Problémy Junáka viděli hlavně v nedostatku mladých funkcionářů a v nedostatečném materiálním zajištění. Pochopitelně se jim příliš nelíbilo, že vedení by mělo být obnoveno v podstatě v předúnorové sestavě, kdy členem strany byl pouze J. Zikán. Také nebyli příliš spokojeni se vztahem naprosté většiny junáků k tzv. „pokrokovým skautům“, kteří se podíleli na likvidaci Junáka po únoru 1948. To že byli tito bývalí činovníci skauty odmítáni, bylo podle nich příčinou malého počtu skautských straníků. Otázky, které bude muset strana společně s Junákem řešit viděli asi takto:

1. Junák si bude muset vyjasnit své postavení v našem politickém systému a strana si musí naopak vyjasnit stanoviska, která bude v Junáku prosazovat.
2. Strana musí vejít do styku s komunisty, kteří se na ÚV kvůli Junáku obrátili a konzultovat s nimi nejvhodnější postup.
3. Strana musí získat přehled o členech KSČ, kteří v Junáku pracují a navázat s nimi kontakt.
4. Do vedení Junáka je potřeba zainteresovat co nejvíce členů strany a zároveň obhájit postup tzv. „pokrokových sil“.
5. Vyjasnit materiální situaci a Junáka a dohodnout jeho státní podporu.
6. Strana musí zaujmout stanovisko k návratu dřívějšího majetku Junáka.
7. Také musí strana zaujmout nějaké stanovisko k současným junáckým časopisům.

⁹² ÚSA-Kay, Dopis Dr. Zdeňka Okrouhlického Alexandru Dubčekovi z 26. dubna 1968, témata k diskuzi, téma: Ke vztahům ÚV KSČ a ÚV ČSM

8. Velmi důležité bude zajištění úplné rehabilitace všem, kteří byli dříve za svou činnost v Junáku postiženi.

9. Bude potřeba domluvit schůzku mezi vedením strany a skautskou delegací.

Dopis Dr. Zdeňka Okrouhlického Alexandru Dubčekovi z 26. dubna 1968, témata k diskuzi, téma: Informace o některých otázkách obnovy činnosti Junáka

Z těchto otázek, které si v průběhu jara 1968 pokládalo nejvyšší vedení komunistické strany vyplývá jistá zvláštní schizofrenie. Na jednu stranu považovali za důležité spravedlivě rehabilitovat poškozené skautské funkcionáře, na stranu druhou chtěli, aby sami Junáci přijali „pokrokové síly v Junáku“, které často tyto funkcionáře do věznic posílaly. O této rozpolcenosti nejvíce vypovídá již první bod, který přiznává, že ani sama strana nemá svá stanoviska k Junáku ujasněna. Z dalších otázek, které stály před tehdejšími komunistickými funkcionáři, se pro budoucnost ukázaly rozhodující otázky 3. a 4. Snahy o „infiltrování“ skautů dobrými skauty-soudruhy, později vedly k dalšímu zrušení Junáka v Československu. Co se týče junáckého majetku, tak tento problém nebyl nikdy uspokojivě vyřešen.

I když i tehdejšímu junáckému vedení bylo jasné, že se Junák nemůže jednoduše vrátit před únor a plně navázat na svoji minulost, byl reformním vedením komunistické strany tolerován jako samostatná a jen velmi volně federalizovaná dětská organizace.

Kromě vztahu ke komunistické straně musel Junák vyřešit i svůj vztah k dalším organizacím, které často sdružovaly značnou část populace a měly alespoň rámcově podobný okruh činností. Nejmasovější byla samozřejmě pionýrská organizace, se kterou skauti poměrně úzce spolupracovali. Zástupci Junáka pracovali jako členové vedení ÚV ČSM a účastnili se přípravného jednání o vytvoření celostátního ústředí mládeže.⁹³ Úzká byla také spolupráce se Svazarmem, zejména s Junáky-Zálesáky, kteří byli formálně jejich složkou a kteří se po vzniku samostatného Junáka do něj snažili integrovat. Na poli turistiky a tělesné výchovy byly navazovány kontakty s ČSTV. Na úrovni nižších složek Junáka se od počátku

⁹³ ÚSA-Kay, a.j. 32014, Zápis ze schůze prezidia dne 5. 11. 1968, příloha Zpráva o stavu Junáka k veřejnosti.

rozdvíjela slibná spolupráce s Československým červeným křížem a Československým svazem požárníků. Jednalo se zejména o oblast kurzů první pomoci a požární ochrany.

Vedení Junáka si uvědomovalo nutnost zakotvení organizace i v politické rovině. Ihned po obnovení sdružení na konci března 1968 se předběžně přihlásilo za člena Národní fronty a pochválení stanov v říjnu 1968 bylo zažádáno o přijetí za řádného člena NF. Členové vedení Junáka poté spolupracovali při vytváření komise NF pro věci mládeže.⁹⁴

Je zřejmé, že díky opravdu široké základně zapojení skautingu do života společnosti, byla jeho existence pro většinu obyvatelstva nepřehlédnutelná.

⁹⁴ Tamtéž.

3. Vývoj československého Junáka v době nastupující normalizace

3.1. Třetí skautský sněm

Velkým zásahem do života obnoveného Junáka znamenala noc z 20. na 21. srpna, kdy do Československa vpadla vojska pěti států Varšavské smlouvy a okupovala je. Tato okupace v mnoha případech narušila skautské tábory. Skauti se však aktivně zapojovali do všeobecných protestů hlavně distribucí letáků, ale i jinou činností. Dne 26. srpna vyšla výzva všem složkám Junáka k situaci po 21. 8. 1968.⁹⁵ Vyšlo také zvláštní číslo časopisu Skaut-Junák s názvem „Nepokořená svoboda“, které však nemělo skautskou podobu. Jeho obsahem byly fotografie z okupace doplněné citáty klasiků, vyjadřující absurdnost této invaze.⁹⁶ Dne 27. srpna uspořádala redakce časopisu tiskovou konferenci na Letenské pláni.

Po uplynutí několika nejbouřlivějších dní se s začátkem nového školního roku začali skauti zase pomalu vracet ke své běžné práci. Tisíce lidí však volili emigraci, která zasáhla i mnohé skautské oddíly, kterým odcházely jak děti, tak vedoucí.

Velkým problémem, který muselo skautské vedení řešit byla otázka stanov. Již po obnovení Junáka se ukázalo, že tuto organizaci nebude možné zaregistrovat se stanovami z roku 1946, ale že bude třeba vypracovat stanovy nové. Základním předpokladem bylo, aby nové stanovy byly v souladu s Československou ústavou. Znamenalo to tedy i podřízení komunistické straně Československa protože „*vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy.*“⁹⁷ Také to znamenalo přijmout fakt, že „*veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu.*“⁹⁸ Z tohoto důvodu byl změněn dokonce i skautský

⁹⁵ BŘEČKA, B.: c.d., str. 244.

⁹⁶ LEŠANOVSKÝ, K.: c.d., str.24.

⁹⁷ Ústavní zákon ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky. Článek 4

⁹⁸ Ústavní zákon ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky. Článek 16

slib. Z původního „*Slibuji na svou čest milovati vlast svou Republiku československou*“ , na „*Slibuji na svou čest milovati vlast svou Československou socialistickou republiku*“.

Po složitých jednáních jak v Junáku⁹⁹ tak s ministerstvem vnitra, potvrdilo 21. 5. ministerstvo přijetí stanov a až 21. října 1968 mohl Rudolf Plajner převzít z rukou tehdejšího ministra vnitra Jana Pelnáře schválené stanovy. De facto tedy měl obnovu Junáka završit skautský sněm plánovaný na listopad 1968.

Jeho přípravy se však neobešly bez organizačních i koncepčních problémů. Poměrně dlouho nebyl jistý ani konečný termín jeho konání. Ještě na konci června se na schůzi náčelnictev Junáka¹⁰⁰ ozývaly hlasy, že listopadový termín je nereálný, protože o letních prázdninách na jeho přípravu nebudou mít skautští činovníci dostatek času, navíc nově vznikající oddíly nebudou do podzimu dostatečně zkonsolidované. Také zaznívaly obavy z uspořádání sněmu v situaci, kdy není jisté, jestli do sněmu budou schválené stanovy a chybí spolčovací zákon. Nakonec však převážilo stanovisko příznivců listopadového termínu sněmu, kteří tvrdili, že sněm je nově vznikajícími oddíly netrpělivě očekáván a bude v živelně se rozvíjejícím hnutí plnit i reprezentativní funkci vůči veřejnosti.¹⁰¹

Právě na tuto konsolidační funkci sněmu byl při přípravách kladen velký důraz. Jeho organizátoři zdůrazňovali jednak jeho kontinuitu s předchozími sněmy Junáka v českých zemích¹⁰² a hlavně nutnost „*dokázat, že je možno naroubovat junáckou výchovu, jejíž kořeny sahají do dob zrození našeho státu, na peň Československé socialistické republiky*“.¹⁰³ Že nově vznikající skautská organizace považovala za důležité zdůraznit sepjetí s panujícím režimem je zřejmé i z opakovaného odvolávání se na podporu z vyšších míst.¹⁰⁴

⁹⁹ Pamětník JUDr. Jiří Navrátil: „*Mnohým z nás tato defacto politická deklaráce upřímně vadila. Na druhou stranu chápu ty pragmatiky, který řekli: Bud' to budeme mít takhle, nebo vůbec ne.*“

¹⁰⁰ ÚSA-Kay, a.j. 680625, Zápis ze společné schůze náčelnictev Junáka, konané dne 25. 6. 1968.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² První slučovací sněm se konal 22. 1. 1939, druhý sněm 9.-10. 2. 1946.

¹⁰³ ÚSA-Kay, a.j. 32006, Dr. Rudolf Plajner: Vstříc junáckému sněmu.

¹⁰⁴ Například ve článku v Mladé frontě ze dne 28. 11. 1968 pod názvem *Junáci sněmovali* můžeme najít celý soupis vlivných státních činitelů podporujících skautské hnutí. „Rovněž pozdravné projevy, dopisy a telegramy presidenta republiky Ludvíka Svobody (...), ministerského předsedy ing. O. Černíka, ÚV Komunistické strany Československa, předsedy NS J. Smrkovského, předsedy ÚV NF Evžena Erbana, předsedy ČNR dr. Č. Císaře, náčelníka slovenského Junáka dr. Stržínka, předsedy ÚV ČSM dr. Z. Okrouhlického, předsedy českého pionýra O. Kryštofka, zástupců Svazarmu, ČSČK, Čs. svazu žen, ČSTV, ostatních mládežnických organizací, některých odborových svazů a dalších ukázaly

Třetí Junácký sněm se konal 23.-24. 11. 1968 ve Smetanově síni Obecního domu v Praze. Účastnilo se ho celkem 1108 delegátů a 150 čestných hostů. Podle referátu Vladislava Prince bylo v Junáku 15. října registrováno 1962 výchovných jednotek, 34972 členů, celkem: 193 smeček – 4201 vlčat,¹⁰⁵ 866 oddílů – 18490 skautů, 35 oddílů – 671 vodních skautů, 11 kmenů – 196 roverů,¹⁰⁶ 107 rojů – 2009 světlušek,¹⁰⁷ 472 oddílů – 9376 skautek, 7 oddílů – 89 vodních skautek. Skaut měl v té době celkem 3659 činovníků, z toho 2522 bratří a 1137 sester. Dále bylo registrováno 123 klubů Old Skautů s 2378 členy.¹⁰⁸ Jako čestní hosté se sněmu účastnili například prezident Svoboda, předseda parlamentu Smrkovský, ministerský předseda Černík, ale i Emil Zátopek.¹⁰⁹

Dopředu byly stanoveny hlavní úkoly sněmu. Prvním z nich bylo schválení stanov Junáka, které, jak už bylo zmíněno, byly posvěceny ministerstvem vnitra 21. 10. 1968. Dalším důležitým bodem byla demokratická volba představitelů junácké organizace, a do třetice stanovení hlavních zásad junácké výchovy.

Na sněmu bylo odsouhlaseno několik výrazných změn v organizaci Junáka, které sice již byly v nových stanovách a jako takové byly schváleny ministerstvem vnitra, ale až svým schválením na sněmu vešly definitivně v platnost. První z těchto změn byla spíše organizačního rázu. Byly zrušeny zemské rady Junáka, aby jeho organizace odpovídala správnímu uspořádání Československa. Nadále pracovaly v Junáku pouze okresní a krajské rady. Další změna již byla závažnější. Byla zrušena Duchovní rada Junáka.¹¹⁰ „Oddíly se zvýšenou náboženskou výchovou“ nebo taky nazývané „homogenní oddíly“ ztratily svoje výjimečné postavení a staly se z nich běžné oddíly. Oficiálně byl tento krok zdůvodněn tím, že náboženská výchova má být prováděna pouze náboženskými organizacemi. De facto to ale byl krok vynucený ministerstvem vnitra. Jednalo se jistě o nutný ústupek skautského vedení, který ale také ukazuje meze kam až bylo možno jít v mládežnické organizaci.

zнову, že обно́вене́н ́Юна́к ма́ сво́є мі́сто в на́шій со́ціалі́стиче́ській сполу́чності за́підста́влено.“ ÚSA-Kay, a.j. 32098.

¹⁰⁵ Mladí skauti ve věku 6-10 let.

¹⁰⁶ Skauti od 15 do 21 let.

¹⁰⁷ Mladé skautky ve věku 6-10 let.

¹⁰⁸ ÚSA – Kay, III. sněm českého Junáka 24. listopadu 1968, a.j. 32099.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ ÚSA – Kay, a.j. 32086, Zpráva o jednání s duchovní radou.

Nezanedbatelnou otázkou byl problém třetího skautského kmene. Už bezprostředně před sněmem bylo rozhodnuto, že obnoven bude pouze kmen chlapecký a dívčí, ale už ne kmen starších Junáků „Old Skautů“.

Náčelníkem Junáka byl zvolen dr. Rudolf Plajner, jeho zástupcem dr. Václav Břicháček. Dále byly zvoleni místonáčelníci a náčelníci jednotlivých odborů. Hlavní náčelní dívčího kmene se stala Vlasta Macková-Litochlebová a starostou Ústřední rady dr. Antonín Sum. Při volbě představitelů Junáka se výrazně ukázalo, že československému skautingu chybí celá generace. Drtivá většina zvolených činovníků byli padesátníci nebo šedesátníci (místostarostce Ústřední rady Vlastě Koseové bylo dokonce 75 let) a byli činní ve skautu už před rokem 1948.

V návaznosti na třetí sněm Českého Junáka v Praze proběhl ještě sněm Slovenského Junáka v Bratislavě ve dnech 30. listopadu a 1. prosince 1968. Jeho náčelníkem byl zvolen Štefan Milánek a náčelní Zora Václavková.

Třetí skautský sněm můžeme považovat za vrchol obnovujícího se hnutí, ale už v této době můžeme vysledovat ustupování od původních ideálů a stupňující se ochotu k ústupkům komunistické straně. Sám náčelník Plajner na sněmu pronesl tato slova: „Stojíme pevně za obrodným procesem jak uvnitř KSČ, tak v celé Národní frontě ... Kdyby se z jakýchkoliv důvodů vytvořila situace, ve které by byla další existence Junáka nežádoucí ... dobrovolně a bez hořkosti bychom se rozešli. Totéž bychom však učinili sami, kdyby naše hnutí bylo nuceno žít v podmínkách neslučitelných s hrdostí Junáků, svobodných občanů ČSSR.“¹¹¹

3.3. Reorganizace ČSM a Pionýra

Jak již bylo napsáno výše, Československý svaz mládeže se fakticky rozpadl na téměř dvacítku samostatných dětských a mládežnických organizací.¹¹² Většinový názor vedení

¹¹¹ ÚSA – Kay, III. sněm českého Junáka 24. listopadu 1968, a.j. 32099.

¹¹² Těchto samostatných dětských a mládežnických organizací bylo 18, jak jsem už psal výše. Konkrétně se jednalo o tyto: Svaz pracující mládeže, Juvena, Unie středoškoláků a učňů, Svaz klubů mládeže, Česká tábornická unie, Junák, Pionýr, Svaz vysokoškolského studentstva Čech a Moravy, Svaz polské mládeže, Svaz pražských středoškoláků, Svaz pražských učňů-s působností v ČSR; Zváz pracující mládeže, Streta, Zváz stredoškolskej a učnovskej mládeže, Junák, Zváz vysokoškolských

svazu na jeho další existenci se projevil i zrušením plánovaného sjezdu ČSM na jaře 1968 a rozhodnutím uskutečnit místo něj kongres jednotlivých organizací. Ten proběhl v prosinci 1968 a v podstatě potvrdil nastoupený trend decentralizace mládežnického hnutí. Oficiálně činnost ČSM zakončilo až VIII. plénum Ústředního výboru ČSM 5. března 1969.

Od jara 1969 se však ve změněné situaci „normalizující se“ společnosti začalo nové stranické vedení zajímat také o problematiku mládeže. Levicově zaměřená mládež se začala sdružovat v nově vzniklém Svazu mladých, který později převzal název Leninský svaz mladých. Sílily útoky na „pravicové a buržoazní zaměření“ většiny stávajících mládežnických organizací, zejména na Junáka.¹¹³

Sondáže strany o možných způsobech opětovného sjednocení mládežnických organizací probíhaly už od dubna 1969. V květnu předsednictvo KSČ vydalo realizační směrnice k provedení analýzy dosavadní praxe roztržitých organizací dětí a mládeže. Na jejich základě měli jednotliví komunisté ve vedení svých organizací posoudit jejich programové zásady, zejména „z hlediska vyjádření marxisticko-leninského světového názoru a základu činnosti“.¹¹⁴

Definitivní rozhodnutí o vytvoření jednotné masové organizace dětí a mládeže vydalo předsednictvo ÚV KSČ příznačně dne 17. listopadu 1969. Tato nová organizace měla být vytvořena postupně jako organizace dobrovolná, jednotná a vnitřně diferencovaná. Jako její přípravný výbor, který měl vytvářet předpoklady pro její vznik a ideově a politicky řídit dosavadní mládežnické a dětské organizace, byla už 27. listopadu ustavena Federální rada dětských a mládežnických organizací. Během listopadu 1969 až ledna 1970 na svých zasedáních potom Federální rada rozpracovala a schválila koncepci a plánovaný průběh vytváření jednotné organizace. Jednotlivé samostatné mládežnické organizace se neměly

studentov, Pionierská organizácia- s pôsobnosťou v SSR; celostátně působící Svaz vojenské mládeže, který byl dále rozčleněn na 14 v podstatě samostatných organizací.

¹¹³ Bylo jim vytýkáno mimo jiné, že „marxisticko-leninský světový názor jako základ činnosti socialistické organizace byl v řadě případů nahrazen Deklarací lidských práv OSN“, nebo že „třídní přístup k základním otázkám vývoje v organizaci mládeže, společnosti i vývoje ve světě byl nahrazen abstraktním ‚humanistickým‘ přístupem.“ ČMOLÍK Otto a kol.: c.d., str. 150-151.

¹¹⁴ LEŠANOVSKÝ, K.: c.d., str. 33.

administrativně rušit, ale postupně převádět do vznikajícího Socialistického svazu mládeže (SSM).

Tato koncepce byla skutečně dodržena a v dobové příručce shrnující etapy vývoje mládežnického hnutí se můžeme dočíst, jak byl tento proces reflektován z oficiálního pohledu: *„Na základě faktů o nesprávné politické činnosti byli odvoláni nebo rezignovali další pravicovní představitelé, kteří se podíleli na destrukci jednotné organizace dětí a mládeže. ... Žádná z 20 (sic!) existujících organizací dětí a mládeže nebyla zrušena administrativním způsobem. Dobrovolným rozhodnutím podstatné části svých členů o vstupu do jednotné organizace ... ukončily svoji činnost.“*¹¹⁵ Jak ještě ukáží dále, tento „dobrovolný“ postup při začlenění do SSM proběhl i v případě začleňování Junáka. Přestože svým rozsahem a významem se jednalo o organizaci, na jejíž začlenění byl komunisty kladen největší důraz, samotný formální rámec tohoto procesu se shodoval s ostatními případy.

SSM oficiálně vznikl na celostátní konferenci mládeže ve dnech 9.-11. listopadu 1970. Jednalo se samozřejmě o organizaci plně pod vlivem komunistické strany, která se ihned po svém vzniku stala aktivním členem Národní fronty. Jejími členy mohli být mladí lidé mezi 15 a 35 lety.

Jako „relativně samostatná“ součást SSM se v tomto období reorganizovala i pionýrská organizace. Byla určena pro děti od 6-15 let, případně i starší osoby, pokud se hlásily k principům organizace a aktivně je prosazovaly. Jako hlavní principy byly stanoveny „marxismus-leninismus, proletářský a socialistický internacionalismus, socialistické vlastenectví a podpora politiky KSČ.“¹¹⁶ Opět se prosadilo hlavně ideové působení na děti a mládež. Velké akce se konaly na počest 100. výročí narození V. I. Lenina, 25. výročí osvobození Československa Rudou armádou, sepjetí se Sovětským svazem měla podporovat hra Cesta za rudou hvězdou.

¹¹⁵ *Některé základní otázky vývoje dětského a mládežnického hnutí v Československu.* Praha 1973. str. 34.

¹¹⁶ ČMOLÍK Otto a kol.: c.d., str. 194.

3.4. Vývoj Junáka od třetího sněmu do roku 1970

Ustanovením Českého a Slovenského Junáka a schválením jejich stanov organizační těžkosti nekončily. Bezprostředně po třetím skautském sněmu se 1. prosince 1968 v Bratislavě konala ustavující schůze Československého Junáka, jako společná organizace již schváleného Českého a Slovenského Junáka. Bylo tedy nutné nechat si ministerstvem vnitra schválit nové stanovy, které vycházely ze stanov obou organizací. Po několika žádostech o jejich úpravu ze strany ministerstva vnitra a několikaměsíčních procedurálních obtížích¹¹⁷ byly schváleny až v srpnu 1969 a dne 13. srpna je Rudolfu Plajnerovi slavnostně předal ministr vnitra JUDr. Ivan Janček za přítomnosti činovníků obou organizací. Přestože v této době o vytvoření jednotné mládežnické organizace ještě oficiálně rozhodnuto nebylo, tendence k tomu naznačuje i Zpráva pro ČTK, ve které se píše: „... činnost Československého Junáka probíhá v bratrské spolupráci mezi oběma národními organizacemi a bude podporovat integrační proces v mládežnickém hnutí.“¹¹⁸

Během roku 1969 se Junák snažil upevňovat svou organizační strukturu a samozřejmě pokračoval kromě samotné výchovné práce s dětmi ve svém veřejném působení. Například junácká akce Milion hodin republiky byla pozitivně hodnocena i v samotném ÚV KSČ.¹¹⁹ Otevřeněji se v této době projevovala schizofreničnost situace. Na jedné straně skautská delegace držela čestnou stráž během pohřbu Jana Palacha a demonstrovala tak svůj nesouhlas s vývojem situace v Československu a snahu podílet se na změně tohoto vývoje. Na straně druhé ale pokračovala otevřená snaha o prohloubení spolupráce s KSČ nebo alespoň úsilí o její záštitu. Krátce po zvolení Gustáva Husáka prvním tajemníkem KSČ ho Slovenský Junák ocenil nejvyšším slovenským skautským řádem. Recipročně vyjadřoval i ÚV KSČ svou podporu Junáku například zasláním blahopřání k 50. výročí skautské organizace nebo oceněním Rudolfa Plajnera a Vlasty Koseové Řádem práce na konci dubna 1969.

¹¹⁷ Jednotlivé odbory ministerstva vnitra si mezi sebou stanovy posílaly, protože nebylo zcela jasné, který odbor je kompetentní je schválit. Chyběl totiž zákon určující konkrétní působnost federativních orgánů. Ministerstvo vnitra, odbor Archiv bezpečnostních složek, Československý Junák-žádost o schválení stanov podle zák. č. 68/1951 Sb., 24. 3. 1963.

¹¹⁸ Ministerstvo vnitra, odbor Archiv bezpečnostních složek, Zpráva pro ČTK.

¹¹⁹ Byro ÚV KSČ 19.5 1970, Kontrolní zpráva o průběhu budování socialistického svazu mládeže v ČSR.

Tato ještě relativně klidná situace se začala ve druhé polovině roku vyostřovat. Zejména začal sílit vliv stranické skupiny na ústředí Junáka. Podle pokynů byra ÚV KSČ se objevil požadavek vypracovat analýzu činnosti Junáka. Ve skupině pro její realizaci byli z jejích pěti členů tři členové KSČ.¹²⁰ Podobná analýza se měla vypracovat i v nižších složkách Junáka. Právě na základě těchto analýz se mělo později rozhodnout o dalším postupu při začleňování Junáka do jednotné mládežnické organizace. Během tohoto období je také stále zřejmější, že za celou organizaci stále častěji mluví hlavně členové stranické skupiny Junáka. Tito lidé se ocitli pod dvojitým tlakem, když se začala rozcházet realita zásad skautingu a stranické disciplíny. V drtivé většině případů dostalo přednost plnění stranických úkolů před věrností skautským ideálům.

Postupně se měnil oficiální postoj státu k junácké organizaci. V tisku se začaly objevovat články kritizující činnost tohoto hnutí a do problémů se dostaly i oficiální skautské tiskoviny. Už v polovině roku 1969 musel z pozice vedoucího redaktora časopisu Skauting odejít Karel Průcha, který byl už v padesátých letech obětí skautských procesů. Nahradil ho komunist Václav Břicháček.¹²¹ Na konci roku byl časopis zakázán úplně. Druhý skautský časopis, Skaut-Junák, byl zredukován pouze na tiskovinu pro vnitřní potřebu Junáka a přejmenován na Junáckého činovníka.

Stupňovaly se také potíže s mezinárodními aktivitami československých skautů. Na konci srpna 1969 například nebyla povolena účast československé delegace na finskou konferenci o výchově.

Ne všichni členové organizace se smířili se stoupající podřízeností stranické politice. Na konci roku 1969 několik skautských činovníků¹²² sepsalo prohlášení pod názvem Syrix, v němž sice přiznali nutnost spolupráce s pionýrskou organizací a přispět k budování socialismu, ale zároveň kategoricky odmítali další ústupky od původních skautských ideálů.

¹²⁰ ÚSA – Kay, Činovníci z let 1968-70, kteří působili v ústředních orgánech jako řádně zvolení, kooptovaní nebo do administrativních funkcí jmenovaní, a.j. 32002.

¹²¹ On sám později tvrdil, že byl do této funkce dosazen víceméně proti svojí vůli: „...*nechtělo se mi do toho z řady důvodů-neměl jsem zkušenosti redaktorské, neměl jsem ani dost času a nezdálo se vhodné, abych přejímal časopis od br. Průchy /osobně jsem si s ním nerozuměl po stránce pedagogické/.*“ ÚSA-Kay, Odpovědi na otázky bratra K. Lešanovského, 6. 6. 1995, a.j. 3020.

¹²² Jmenovitě Kopt, Makásek a Zachariáš.

„Tyto ideály rozhodně nemůžeme zahodit a opustit, naopak musíme být rozhodnutí je hájit, a to ještě intenzivnější a odpovědnější prací při zachování našich tradic, slibu, zákona a všeho, co je nám svaté.“¹²³

Všechny stupňující se potíže a stále méně jistá budoucnost Junáka ale neochromily běžnou činnost jednotlivých oddílů. Na začátku roku bylo v českém Junáku 46 206 členů¹²⁴ a na rozdíl od pionýrské organizace rozhodně netrpěl nedostatkem vedoucích a činovníků. Pokračovalo utužování vztahů s ostatními organizacemi, jmenovitě například s Českým svazem turistů, Československým červeným křížem, Svazarmem a dalšími. Intenzivní bylo budování Lesních škol a instruktorských sborů. Pro většinu skautů a skautek vrcholila jejich činnost na letních táborech. Ve stále dusnější atmosféře se vedení československého skautingu intenzivně snažilo co nejrychleji předat další generaci skautské ideje a výchovné metody. V létě 1969 se uskutečnilo přes 1500 skautských táborů, kterých se zúčastnilo zhruba 40 000 dětí.¹²⁵

3.5. Zánik samostatného Junáka

Již jsem zmínil usnesení předsednictva ÚV KSČ o vytvoření jednotné organizace dětí a mládeže ze dne 17. listopadu 1969. Podrobný návod na praktické převedení všech dětí do jednotného Svazu socialistické mládeže vyšel 31. ledna 1970 jako brožura s názvem Základní otázky budování jednotné dětské a mládežnické organizace-Socialistického svazu mládeže ČSSR.

Už 1. února se v pražském hotelu Beránek konalo plénum Ústřední rady Junáka, které znamenalo výrazný posun ve směru likvidace samostatného hnutí. Především došlo ke změně ve vedení Junáka. Do Ústřední rady bylo kooptováno dvanáct dalších členů, až na jednu

¹²³ Cit. podle LEŠANOVSKÝ, K.: c.d., str. 35-36.

¹²⁴ LEŠANOVSKÝ, K.: tamtéž, str. 30.

¹²⁵ LEŠANOVSKÝ, K.: c.d., str. 31. Příručka *Historie skautingu. Cestou k pramenům*. Junák-svaz skautů a skautek ČR, Praha 1999 na str. 39 udává dokonce 50 000 účastníků letních táborů.

výjimku členů komunistické strany¹²⁶ a naopak zúženo bylo předsednictvo ÚRJ, nově ve složení Sum, Plajner, Marhoul, Břicháček, Hála, Macková, Floriánová a Kulíková,¹²⁷ i v tomto orgánu nyní převažovali komunisté v poměru 5:3. Tyto změny však nebyly v souladu se stanovami organizace, přípustné podle nich byly pouze kooptace do náčelnictev. Nutnost změny ve složení vrcholných orgánů byla členům zdůvodněna lepší vzájemnou informovaností náčelnictva a ÚRJ.

Ustaven byl přípravný orgán nové jednotné mládežnické organizace a odsouzeno kritické prohlášení Syrix. Celé plénum se neslo jednoznačně v duchu smířenosti s vytvořením jednotné mládežnické organizace, zcela poplatné době je závěrečné prohlášení sněmu, jednomyslně přijaté.

„Sjednocení dětského a mládežnického hnutí pokládáme za politicky, společensky i organizačně správný a nutný proces, který plně podporujeme ... V našich řadách nemohou mít místo ti, kteří s touto linií, nebo se aktivně podíleli na pravicových či oportunistických akcích... Přijímáme se souhlasem výsledky právě skončeného lednového pléna ÚV KSČ a budeme plně podporovat v rámci svých možností politickou a ekonomickou konsolidaci v naší zemi řízenou KSČ...“¹²⁸

Bezprostředně po tomto plénu vydala ÚRJ Pokyn Ústřední rady Junáka všem složkám Junáka k zajištění jednotného postupu při výstavbě socialistického svazu mládeže. Odvolává se v něm na několikrát zmíněné rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ ze dne 17. 11. 1969 a na závěry 1. a 2. plenárního zasedání Federální rady a další zasedání a kroky směřující k vytvoření jednotné organizace mládeže. Zajímavý je už první odstavec, který říká: *„Mládežnické a dětské hnutí v ČSSR vstoupilo v roce 1970 do významného období boje za znovuoobnovení jednotné organizace mládeže, která byla po lednu 1968 rozbita působením*

¹²⁶ Jednalo se o nově zvolené členy Moravcovou (nečlenka KSČ), Burghausera (také nestraník, ale funkci nepřijal), Peškovou, Břicháčka, Hálu, Jágra, Sedláčka, Bayera, Fuchsu, Kulíkovou, Šindlerovou, Kotrbu a Pfeiffera. ÚSA – Kay, Činovníci z let 1968-70, kteří působili v ústředních orgánech jako řádně zvolení, kooptovaní nebo do administrativních funkcí jmenovaní., a.j. 32002.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Cit. dle. LEŠANOVSKÝ, K.: c.d., str. 39.

pravicových sil“.¹²⁹ V podstatě je tu zpochybněna celá činnost znovuobnoveného Junáka a jeho existence se tak stává pouhou pravicovou úchylkou.

Pokyn řešil praktický postup při sjednocování s jednotnou dětskou a mládežnickou organizací, přičemž se tu několikrát zdůrazňuje nutnost současného budování organizace dětí a organizace mládeže. V přípravném období se měly hlavně vytvářet ideové a praktické podmínky ke sjednocení: „*to pro Junáka především znamená vysvětlovat pozitivní význam a objektivní nutnost výstavby jednotné pionýrské organizace a vývoj v mládežnickém hnutí po lednu 1968...*“.¹³⁰ Výslovně je tu zmíněna skutečnost, že obnovený Junák nenavázal kontakty se světovým skautským ústředím, což je vysvětleno nemožností spolupráce s organizací, která podporuje intervenci ve Vietnamu. Ve jménu zajištění správné socialistické výchovy měla mezi členy Junáka, zejména mezi vedoucími a činovníky, proběhnout čistka a do jednotné dětské organizace neměli přejít ti, „*kteří se buď svou minulostí nebo v posledních dvou letech aktivně postavili proti straně, socialismu a našim spojencům.*“¹³¹ V praxi to znamenalo odchod členů pracujících v KAN, K 231, dále to byli lidé „*nezdravě ctižadostiví s hospodářskými prohřešky nebo přestupky proti rodině*“ a také organizátoři bývalých homogenních oddílů (tedy oddílů katolických).

Po přípravném období se v období výstavby měly postupně v jednotlivých okresech ustavovat příslušné krajské organizace Pionýra a Junák měl ukončovat svoji činnost. Majetek nabytý činností dětí zůstával v majetku celé organizace, tj. Pionýra. Pod tímto Pokynem jsou podepsáni Antonín Sum, Vlasta Macková, Václav Marhoul a Rudolf Plajner.

Reakce na události začátku února byly různorodé. Jedním pólem byla jistá rezignace některých členů na další činnost. I náčelník Plajner chtěl opustit hnutí s odkazem na svou roli při jejím znovuobnovování. Stávající situaci bral jako politickou prohru a proto nechtěl se nechtěl dále účastnit jeho likvidace. Jeho rezignace však přijata nebyla. Mezi vedoucími pracovníky Junáka však k několika rezignacím došlo. I mnozí řadoví členové se s postupem vedení nechtěli smířit a rušili své členství v Junáku a množily se nesouhlasné dopisy

¹²⁹ ÚSA-Kay; Pokyn Ústřední rady Junáka všem složkám Junáka k zajištění jednotného postupu při výstavbě Socialistického svazu mládeže, a.j. 56009.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

směřované na ústředí. Naproti tomu můžeme v některých oblastech zaznamenat horečnou činnost bez ohledu na nejasné vyhlídky. Příkladem může být založení Svojsíkova oddílu na přelomu února a března

Na Slovensku bylo sjednocování provedeno rychleji než v Českých zemích a už 24. dubna 1970 přestal Slovenský Junák právně existovat.¹³² Právě na žádost Slovenského Junáka byla ukončena činnosti i federálního Československého Junáka, jeho Ústřední rada tak rozhodla na plenární schůzi dne 23. května 1970 v Brně. Toto rozhodnutí schválila kvalifikovaná většina oprávněných delegátů schůze. K zániku došlo podle hlavy XV. stanov a majetek Československého Junáka byl předán Českému Junáku. Oznámení o ukončení činnosti bylo odesláno 10. června na Ministerstvo vnitra s žádostí o schválení likvidační komise v čele s Bohumilem Charvátem, která měla vyřešit zbývající hospodářské a jiné otázky.¹³³

V situaci, kdy bylo jasné, že samostatný Junák nečeká dlouhý život, se vedení organizace snažilo udržet pokud možno stabilní situaci. Hlavní body této doby po letech shrnul Antonín Sum takto: a) aby spontánně vzniklé hnutí fungovalo slušně, pokud to půjde, b) aby se děti naučily skautským metodám dokud je čas, c) aby se pokud možno dětem nic zlého nestalo.¹³⁴ Právě obava o další osud dětí byla jedním z důvodů, proč nedošlo k pokusu ukončit činnost Junáka jinak než splynutím s PO. Obava z perzekucí podobně jako na přelomu 40. a 50. let rezonovala mezi vedením organizace poměrně silně,¹³⁵ přestože ze zpětného pohledu může být tato argumentace snahou o částečné sebeospravedlnění. Snaha o udržení práce oddílů i za cenu přechodu do jednotné organizace je většiny vedoucích pochopitelná a logická. Jednalo se o osoby, které byly na práci s dětmi zvyklé, mnozí ji považovali za své poslání. Svou roli sehrála pohružka, že kdo z vedoucích nebude v PO, resp SSM, nebude moci pracovat s dětmi.¹³⁶ Postupně se skutečně vyskytovaly případy, kdy

¹³² Tímto dnem byla ministerstvem vnitra Slovenskému Junáku odňata registrace, protože už byla vytvořena Pionýrská organizace Slovenska.

¹³³ Archiv Ministerstva vnitra, a.j. A 2/8, Složka Československý Junák-zánik.

¹³⁴ ÚSA-Kay; Dopis Antonína Suma Karlu Lešanovskému, 8. 10. 1992, a.j. U3.

¹³⁵ ÚSA-Kay; Dopis Antonína Suma Karlu Lešanovskému, 8. 10. 1992, a.j. U3. ÚSA-Kay; Dopis Karla Břicháčka Karlu Lešanovskému, 6. 7. 1996, a.j. U3.

¹³⁶ LEŠANOVSKÝ Karel: c.d., s. 44.

skautští vedoucí, kteří v zaměstnání pracovali s dětmi či mládeží, museli z něho odejít s poukazem na neschopnost působit na mládež v duchu marxismu-leninismu.¹³⁷ Václav Břicháček postoj vedoucích k přechodu do PO charakterizoval takto: „většinou se do toho nechtělo, ale přece jen někde převládala nálada „nechodit od dětí“. Reakce byly různorodé, od přímého odporu až k přijetí stavu jako nutnosti.“¹³⁸

S postupujícím časem byly otázky jednotné dětské a mládežnické organizace reflektovány stále častěji i v tisku. Na jednu stranu stoupaly útoky na skauty, které byly místy tak ostré, že i vůči režimu loajálně vystupující vedení Junáka považovalo za důležité se k nim vyjádřit.¹³⁹ Stupňovala se naopak časopisecká podpora jednotného dětského a mládežnického hnutí.

Už před prázdninami se v některých okresech konaly slučovací konference dětských organizací a tím k postupnému rušení Junáka. Definitivní konec organizace nastal na přelomu srpna a září. Na závěrečné plenární schůzi chlapeckého kmene 28. srpna zaznělo z úst Karla Břicháčka příznačně poděkování KSČ za pomoc, kterou strana skautskému hnutí poskytla. Závěrečné zasedání Ústřední rady Junáka se uskutečnilo 1. září 1970 v Praze. Činnost organizace tedy byla ukončena „žádným zásahem likvidační komise, ale rozhodnutím své ústřední rady za situace, kdy nemohl být svolán řádný junácký sněm-učinila tak na pokyn předsednictva Ústředního výboru KSČ a ve shodě s usnesením Federální rady dětských a mládežnických organizací.“¹⁴⁰ Už druhý den vyšla v Mladé frontě tisková zpráva oznamující toto ukončení činnosti.¹⁴¹ Směrnice k ukončení činnosti jednotlivých středisek byly rozeslány 4. září, ministerstvo vnitra vzalo na vědomí ukončení činnosti k 15. září. Jednotlivá střediska se povětšinou rozešla během podzimu 1970. V nově vzniklé jednotné organizaci dětí a mládeže obsadili někteří bývalí hlavní členové Junáka vysoké pozice. Členem ústřední rady PO ČSSR se stal Rudolf Plajner, v Českém ústředním výboru SSM zasedli Zbyněk Hála,

¹³⁷ Pro úplnost je však třeba dodat, že někteří členové-nestraníci dostali od členů-straníků na odchodnou z Junáka výborná doporučení, která jim pak zajistila možnost setrvat při práci s dětmi i bez členství v SSM. Viz např. ÚSA-Kay; Dopis Slavoje Chodovského Karlu Lešanovskému, 15. 9. 1997, a.j. U31.

¹³⁸ ÚSA-Kay; Dopis Karla Břicháčka Karlu Lešanovskému, 6. 7. 1996, a.j. U3.

¹³⁹ Např. článek Skauting a dnešní Český Junák, Mladá fronta, 29. a 20. 4. 1970.

¹⁴⁰ Cit. dle LEŠANOVSKÝ Karel: c.d., s. 50.

¹⁴¹ Junák ukončil činnost in Mladá fronta, 2. 9. 1970.

Václav Marhoul, v České ústřední radě PO Zbyněk Hála, Karel Křivý, Vlasta Macková a Jan Pfeiffer.

Samozřejmě se ne všichni s přechodem do jednotné pionýrské organizace smířili a i v následujícím období opět nalézáme snahy pokračovat skrytě ve skautské činnosti, byť pod zastřešením jiných organizací. Často vyvíjeli činnost pod hlavičkou Svazarmu, někde pod ochránci přírody v organizaci TIS, děčínský oddíl například působil pod krytím odborové organizace podniku Koh-i-noor Děčín.

Zajímavá je otázka, nakolik uskutečněný způsob zániku Junáka byl jediný možný a jak moc členové stranické skupiny Junáka, resp. vedoucí činovníci-členové strany, slepě a poplatně plnili příkazy shora. Už jsem zmiňoval skutečnost, že tito lidé svědomitě plnili zadání strany směřující k likvidaci Junáka. Nabízí se otázka, zda skutečně považovali vytvoření jednotné dětské organizace za nutné, či zda se u nich jednalo o oportunistus, byť třeba motivovaný obavou o vlastní budoucnost. V Ústředním skautském archivu se zachovaly soubory otázek Karla Lešanovského pro některé vedoucí osobnosti skautského hnutí z let 1968-1970, týkající se právě těchto otázek a následné dopisy s odpověďmi.¹⁴² Jednalo se o komunisty Antonína Suma a Karla Břicháčka a nekomunistu Slavoj Chodounského. Přestože jsou tyto reflexe poznamenány snahou o ospravedlnění svých činů, můžeme si z nich udělat alespoň přibližný obrázek o náladě ve vedení Junáka v době jeho zániku. Mezi většinou Junáků-komunistů převládal názor, že přechod do PO sice není ideální, ale v dané situaci nezbytný. Opět se tu objevují obavy o budoucnost dětí, snaha nezkomplikovat jim případným odporem vůči režimu další život. Také tím oslovení činitelé Junáka zdůvodňují své jednoznačně prokomunisticky laděné proslovy a zprávy. Karel Břicháček dokonce zmínil, že po svém proslovu na závěrečné plenární schůzi chlapeckého kmene, který řadoví členové hodnotili jako výrazně poplatný době, byl kritizován pro nedostatečně výrazné poděkování KSČ.¹⁴³ Z pozice nestraníka se Slavoj Chodounský vyslovil ve smyslu, že sice skauti-členové

¹⁴² Tyto soubory otázek byly sestaveny v první polovině 90. let ve snaze zmapovat skautskou historii v období pražského jara a následné normalizace. Je však nutné vzít na vědomí, že se v nich výrazně odráží doba, ve které vznikaly a také poměrně velká část otázek je psána sugestivně až návodně. To je reflektováno i v odpovědích, kdy se sami příjemci otázek ohrazují vůči některým formulacím.

¹⁴³ ÚSA-Kay; Dopis Karla Břicháčka Karlu Lešanovskému, 6. 7. 1996, a.j. U3.

strany ochotně pomáhali rušit Junáka, ale na druhou stranu většina z nich nechtěla nestraníkům ublížit a že někteří dokonce pomáhali členům Junáka s dalším uplatněním, případně se je snažili uchránit od možné perzekuce.

Nabízející se paušální tvrzení, že Junák byl komunisty zevnitř rozložen a že skauti-komunisté jenom slepě plnili zadané úkoly, se tak jeví přinejmenším jako přehnané.

Závěr

Velmi výrazný, ale krátký vzestup skautingu mezi lety 1968 a 1970 bývá v současné skautské literatuře připisován zejména aktivitě zasloužilých členů z doby dlouho před tímto rokem. Akcentována je zejména nezištná a nadšená práce členů znovuoobnověného Junáka, podpora ze strany rodičů dětí i veřejnosti a důraz je kladen na běžný život oddílů.¹⁴⁴ V otázce zániku Junáka, respektive jeho včlenění do Pionýrské organizace, se skautská literatura zabývá hlavně majetkoprávním aspektem věci, což logicky vyplývá ze zájmů této organizace po roce 1989.

Pohled na obnovení Junáka by však měl brát v potaz širší společenský kontext. Československý Junák se začal obnovovat v době všeobecného společenského uvolnění, která všeobecně poměrně přála vzniku nejrůznějších zájmových organizací. Jeho výhodou byla relativně dlouhá tradice v předúnorové době, která zase vyplývala z předchozí velké a všeobecné obliby tělocvičných a výchovných organizací vůbec. Nezanedbatelnou roli hrál fakt, že skautský způsob práce a výchovy se přes nepřízeň komunistického režimu udržel pod záštitou jiných organizací a institucí a mnohé oddíly tak po obnovení pouze začaly vystupovat otevřeně.

Při obnovení Junáka hrála svoji podstatnou roli chronická a stále se prohlubující krize Pionýrské organizace, resp. Československého svazu mládeže. Ty se v této době potýkaly jednak s nedostatkem kompetentních vedoucích a také s přílišnou ideologizací práce, která tyto organizace činila pro děti neatraktivní. V Pionýru sice proběhly na jaře 1968 snahy o nápravu tohoto stavu, které však při nástupu Junáka nehrály podstatnější roli. Přestože skautská organizace nemohla Pionýru konkurovat svým zázemím, nabídla mnohem atraktivnější program.

Poměrně otevřenou otázkou zůstává složení členů Junáka, případně sympatizantů hnutí. Vyplývá to ze způsobu práce organizace, kdy se většinou žádné záznamy o sociálním zázemí

¹⁴⁴ Typickým příkladem takové publikace je LEŠANOVSKÝ Karel: *Stručné dějiny českého skautingu v období 1968-70*. Praha. 2003.

děti nevedly a pokud ano, tak byly zničeny při zániku Junáka v roce 1970 ve snaze uchránit členy od případného postihu kvůli členství. Obecně je však možné konstatovat, že sociální struktura řadových členů se nijak nelišila od struktury celé společnosti. Mezi činovníky Junáka naproti tomu nalezneme poměrně vysoké procento vysokoškolsky vzdělaných lidí¹⁴⁵ a také o něco vyšší procento členů strany, než bylo procento členů strany ve společnosti.

Právě skauti-členové komunistické strany byli obviňováni ze slepého poslouchání příkazů vedení strany, které vedly k likvidaci Junáka. Už od roku 1969 je zřetelné posilování jejich pozice mezi nejvyššími činovníky a nárůst jejich aktivity. Rozhodnutí o likvidaci Junáka a jeho převedení do nově ustavené jednotné dětské a mládežnické organizaci však padlo na mnohem vyšších místech a nebylo namířeno striktně jen proti skautům, ale týkalo se všech dětských a mládežnických organizací. Snaha většiny členů vedení Junáka o pokud možno co nejhladší přechod do PO, která ale byla mezi současníky vnímána jako přílišná servilita vůči režimu, byla většinou motivována snahou uchránit členy od možného postihu, případně neztratit možnost práce s dětmi.

Po převedení Junáka do Pionýrské organizace se skauti, podobně jako ve druhé polovině 40. let, opět stáhli pod záštitu jiných organizací. Po roce 1989 byl Junák opět obnoven a způsob jeho zániku v roce 1970 byl řešen zejména z majetkoprávního hlediska.

Během dvouletého působení Junáka prošlo touto organizací zhruba 50 000 členů. I přes svou krátkou existenci v této době získalo skautské hnutí značný společenský vliv a dokázalo oslovit další generaci. Která pak byla nositelem skautské myšlenky po roce 1989.

¹⁴⁵ Bylo jich téměř 30%.

Prameny a literatura

Archivní materiály:

Ústřední skautský archiv v Praze- fond Kay

Archiv ministerstva vnitra- fond Spolky 1948-1968

Vzpomínky pamětníků:

ing. Karel Lešanovský

Václav Marhoul

JUDr. Jiří Navrátil

Seznam literatury:

BŘEČKA Bruno: *Kronika čs.skautského hnutí do roku 1990*. Brno, 1999.

ČMOLÍK Otto a kol.: *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*. Praha 1979.

GABRIEL Lukáš. *Analýza činnosti organizací zabývajících se pobytem v přírodě*. Diplomová práce, Fakulta sportovních studií MU, Brno. 2006.

Historie skautingu. Cestou k pramenům. Junák-svaz skautů a skautek ČR, Praha 1999.

KAPLAN Karel: *Kořeny československé reformy 1968*. 2. Doplněk, Brno 2002.

KÁRNÍK Zdeněk: *České země v éře První republiky I. (1918-1929)*. Libri, Praha 2003.
Masarykův slovník naučný. Praha 1925.

LEŠANOVSKÝ Karel: *Stručné dějiny českého skautingu v období 1968-70*. Praha. 2003.
Některé základní otázky vývoje dětského a mládežnického hnutí v Československu. Praha, 1973.

MLYNÁŘ Zdeněk: *Mráz přichází z Kremle*. Praha 1990.

OTÁHAL Milan: *Česká společnost na počátku tzv. normalizace.*

<http://biblio.hiu.cas.cz/ask.php?IsisScript=/wbib.xis&dot=h&type=h&from=1&pocet=10&db=biblio&lang=cz&format=standard&to=10&exp1=In:>

<http://biblio.hiu.cas.cz/ask.php/search.cgi?IsisScript=wbib.xis&dot=h&type=v6&from=1&pocet=10&db=biblio&lang=cz&format=standard&to=10&exp1=Pět studií k dějinám české společnosti. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2008.>

PAŽOUT Jaroslav: *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století.* Praha 2008.

PECKA Jindřich - BELDA Josef - HOPPE Jiří: *Občanská společnost 1967-1970. Emancipační hnutí uvnitř národní fronty 1967-70.* Praha-Brno, 1995.

SKILLING Gordon: *Czechoslovakia's interrupted revolution.* Princeton 1976.

SVOJSÍK Antonín: *Český skaut. Úvodem k nové národní instituci.* Praha, 1912.

ZACHARIÁŠ Jiří: *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka* aneb Karel Průcha a spol. (1952). Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2005.

Články:

CHMEL Miroslav: *Skauting z Pionýra?* in Průboj, 14. 3. 1968.

FOGLAR Jaroslav: *Co místo dosavadní organizace?* in Mladá fronta, 23. 3. 1968

Jak se likvidoval Junák in Večerní Praha, 4. 4. 1968.

Junák ukončil činnost in Mladá fronta, 2. 9. 1970.

Junáci, vzhůru, volá den ...! Rozhovor s Rudolfem Plajnerem in Mladá fronta, 22. 5. 1968.

Ohlas z pionýrských táborů by mohl mít motto: Nejsme z cukru. Dopisy čtenářů in Mladá fronta, 2. 8. 1968.

PLAJNER Rudolf: *Jak to všechno bylo* in Skauting, č.1/1968.

Právní postavení Junáka in Junák hlásí, č.4/1968.

Skauting a dnešní Český Junák in Mladá fronta, 29. a 20. 4. 1970.